

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Důsledky čínského obsazení Tibetu

Jana Hejkrliková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Důsledky čínského obsazení Tibetu

Jana Hejkrliková

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Aleš Skřivan, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, Ph.D. za ochotu, trpělivost, cenné rady a odborné připomínky.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen
uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Obsah

1 ÚVOD.....	6
2 OBSAZENÍ TIBETU ČÍNOU.....	11
2.1 Odchod mandžuských vojsk.....	13
2.2 Simelská konference.....	14
2.3 Vstup Čínské lidově osvobozené armády.....	15
2.4 Sedmnáctibodová dohoda a smířlivá politika Tibetu...	16
2.5 Začátek čínské okupace.....	17
2.6 Útěk dalajlamy do exilu.....	17
3 TIBETSKÝ ODBOJ.....	21
3.1 Kham a Amdo.....	21
3.2 Operace CIA v Tibetu.....	25
4 ČÍNSKÁ POLITIKA PO ÚTĚKU DALAJLAMY.....	31
4.1 „Demokratizační reformy“.....	31
4.1.1 X. pančhenlama.....	34
4.1.2 Čínsko-indická válka.....	38
4.2 Velká proletářská kulturní revoluce v Tibetu.....	39
4.2.1 Kampaň „Čtyři staré“.....	42
5 DŮSLEDKY OBSAZENÍ.....	45
5.1 Sociální a ekonomické důsledky.....	45
5.2 Lidská práva.....	48
5.3 Náboženství a národní identita.....	52
5.4 Životní prostředí a militarizace území.....	55
6 ZÁVĚR.....	57
7 SEZNAM LITERATURY.....	60
8 RESUMÉ.....	62
9 SEZNAM PŘÍLOH.....	64
10 PŘÍLOHY.....	65

1 ÚVOD

Tibet je od května 1951 oficiálně součástí Čínské lidové republiky. Z provincie Ü-Cang (centrální Tibet) a části provincie Kham byla v září 1965 vytvořena Tibetská autonomní oblast. Další území obývaná etnickými Tibetany, tedy zbytek provincie Kham a provincie Amdo byly včleněny do čínských provincií S'-čchuan, Jün-nan a Čching-chaj. Roku 1959 odešel do exilu do Indie XIV. dalajlama, duchovní i světský vůdce Tibetu, který v Indii vytvořil tibetskou exilovou vládu. Ta se snaží o dosažení tibetské nezávislosti, nebo alespoň faktické tibetské autonomie v rámci Čínské lidové republiky. Odkazuje při tom na období mezi lety 1913–1951, ve kterém měl být podle exilové vlády Tibet nezávislým státem. Čínská lidová republika tento názor zpochybňuje a naopak tvrdí, že Tibet byl vždy součástí Číny.

Cílem této práce je poukázat na důsledky čínského obsazení Tibetu. Autorka se zabývá změnami, které proběhly na území Tibetu po připojení k Čínské lidové republice a důsledky obsazení v průběhu maoistické éry. Dalším cílem je analyzovat příčiny vedoucí k zahájení tibetského odboje. Práce má představit především dopady na tibetské obyvatelstvo v ekonomické, sociální, lidsko-právní a kulturní sféře. Také by měla objasnit tvrzení, kterým Čína často odpovídá protibetským organizacím, tedy zda obsazení přineslo Tibetu pokrok a zda čínská modernizace přinesla prospěch samotným Tibetanům.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola je úvodem tibetské problematiky. Popisuje Tibet před vstupem vojsk Čínské lidové osvobozené armády. Nejprve líčí události, které vedly k příchodu mandžuských vojsk na území Tibetu v prvním desetiletí 20. století, a jejich odchod během let 1910–1913. Následující podkapitola je věnována Simelské konferenci probíhající v letech 1913–1914, kde jednali delegáti Tibetu, Číny a Velké Británie a která je často

protibetskými organizacemi zdůrazňována jako jeden z dokladů nezávislosti Tibetu v letech 1913–1951. Druhá část první kapitoly se zabývá samotnou invazí čínských vojsk na tibetské území v letech 1950 a 1951, podepsáním tzv. Sedmnáctibodové dohody dne 23. 5. 1951 v Pekingu a snaží se představit stanoviska Tibetu i Číny k průběhu jednání a podpisu. Dále sleduje začátek čínské okupace a některé hlavní administrativní a politické změny, které byly v 50. letech v Tibetu zavedeny. V závěrečné části jsou rozebírány okolnosti vedoucí k rozhodnutí o odchodu XIV. dalajlamy do exilu a také samotný útěk.

Druhá kapitola se zabývá tibetským odbojem. V první části poukazuje na příčiny vzniku zatím neorganizované guerillové války v 50. letech ve východním Tibetu. Následně se věnuje sdružením partyzánů do vzbouřenecké skupiny Čhu-ži Gang-dug neboli Čtyři řeky, Šest pohoří pod vedením Adug Gonpo Tašiho. Druhá podkapitola popisuje tajné operace CIA v Tibetu. Rozebírá první kontakty s tibetskými exulanty, především s bratrem XIV. dalajlamy Gjallo Döndubem, a napojení na Čhu-ži Gang-dug. Následně podrobněji líčí první výsadek a počínání dvou Khampů na konci roku 1957, kteří se neúspěšně pokoušeli navázat kontakt s dalajlamou, ale nakonec se stali prostředníky pro vyjednání exilu pro Jeho Svátost. Následující část této podkapitoly sleduje i druhý výsadek tibetských parašutistů, další výcviky, postupně se zhoršující ochotu obyvatel Tibetu pomáhat partyzánům a zahájení odbojových akcí z nepálského království Mustang. Jako jeden z hlavních mezníků americké pomoci Tibetánům je zde popisováno sestřelení amerického špionážního letounu U-2 nad územím SSSR v roce 1960. Poslední část druhé kapitoly poukazuje na ukončení operací CIA v Tibetu v důsledku zvolení Richarda Nixona a jeho politiky normalizace čínsko-amerických vztahů.

První podkapitola třetí kapitoly obsahuje popis situace

v Tibetu od útěku dalajlamy do začátku kulturní revoluce v Čínské lidové republice. Jsou zde charakterizovány tzv. „demokratizační reformy“, které měly podle komunistů modernizovat Tibet tak, aby byl schopen v budoucnu přijmout tzv. „socialistické reformy“. V tomto období se mění jak tibetský, tak čínský pohled na X. pančhenlamu, který byl do této doby vnímán jako kolaborant s Číňany, ovšem od začátku 60. let se stále častěji uchýloval ke kritice čínské politiky v Tibetu, za což byl následně uvězněn. Další podkapitola se proto věnuje jeho osobě a především jeho snaze upozornit čínské komunisty na chyby v jejich politice vůči Tibetu. Třetí podkapitola ve stručnosti líčí čínsko-indickou válku na podzim roku 1962 a její dopad na čínsko-indické vztahy. Poslední podkapitola se věnuje průběhu tzv. Velké proletářské kulturní revoluce v Tibetu. Nejprve se zabývá vznikem tzv. rudých gard v Tibetu, boji mezi komunistickými frakcemi a tibetským povstáním Neymo, které vypuklo v roce 1969. Nakonec se věnuje čínské kampani, která byla sice součástí kulturní revoluce, ale na území Tibetu trvala až do roku 1976, tzv. kampaň Čtyři staré.

Poslední kapitola sleduje důsledky čínského obsazení Tibetu. V první podkapitole rozebírá sociální a ekonomické dopady „demokratizačních reforem“ a čínské modernizace Tibetu. Popisuje hladomory v Tibetu včetně velkého hladomoru v Číně v letech 1959–1961 a analyzuje příčiny, které vedly k tomu, že v Tibetu trval tento hladomor ještě o několik let déle. Další část kapitoly se věnuje lidským právům v Tibetu v průběhu maoistické éry. Zvláště pak líčí průběh tzv. bojových shromáždění thamdzing a podmínky v pracovních táborech lao-kaj. Třetí podkapitola se zabývá národní identitou a náboženstvím. Poukazuje na nerespektování tibetské kultury formou zákazů tradic a vynucování provádění činností, které se Tibetanům přičily. Následně popisuje chování komunistů k náboženským

institucím a především k mnichům, mniškám a lamům. Závěrečná část poslední kapitoly rozebírá militarizaci Tibetu a dopady čínské okupace na tibetské životní prostředí. K tomuto tématu ovšem není mnoho zdrojů a většina autorů srovnává podmínky před rokem 1950 až se současností, navíc větší zásahy do životního prostředí začaly až po smrti Mao Ce-tunga.

Česká odborná literatura se tématem čínského obsazení Tibetu příliš nezabývá. K autorům, kteří se věnovali tomuto tématu, patří tibetolog Josef Kolmáš a Jindřich Marek. Josef Kolmáš se ovšem věnuje především tibetské kultuře jako takové v průběhu tibetských dějin. Přesto byly jeho knihy *Tibet* a především *Tibet: Dějiny a duchovní kultura* velice přínosné pro plné pochopení tibetské kultury. Jindřich Marek se nezabývá přímo tibetskou otázkou, ale publikoval monografii *Padáky nad Tibetem, Tajné operace CIA 1957–1974*, která podrobně rozebírá americkou pomoc tibetským partyzánům.

Dostupnost překladů zahraniční literatury je vzhledem k rozsahu práce postačující. Velice užitečné byly překlady dvou knih XIV. dalajlamy *Svoboda v exilu, Autobiografie 14. dalajlamy a Jeho Svatost XIV. dalajlama o Tibetu a tibetském buddhismu*. Přínosnější pro práci ale byla kniha Thomase Lairda *Příběh Tibetu*. Jedná se o rozhovory s XIV. dalajlamou, autor je doplňuje historickým pozadím. Další stěžejní kniha byla *Krvavé slzy, Čínská okupace Tibetu 1951–1991* od Mary Craig. Autorka se zabývá především dopady čínské okupace na tibetské obyvatelstvo, které zkoumá prostřednictvím rozhovorů s tibetskými uprchlíky v Indii, historické události jsou zde doplněny výpověďmi samotných Tibetanů. Přínosná byla kniha dvojice autorů Gilbert Collard, Gilles van Grasdorff *Posvícení v rudých tmách*. Popis událostí je doplněn o rozhovory s dalajlamou, s jeho mladším bratrem Ngari-rinpočem a s politickým vězněm Harry Wu. V přílohách je uvedeno plné

znění Sedmnáctibodové dohody a dalších dokumentů.

K tibetské problematice byl vydán velký počet titulů v anglickém jazyce. Pro tuto práci byla nejpřínosnější kniha od Tseringa Shakyi *The Dragon in the Land of Snows, A History of Modern Tibet since 1947*. Autor knihy je Tibetan, jehož rodina po čínské invazi uprchla z Tibetu. Zabývá se popisem politického pozadí situace v Tibetu a ukazuje tibetský úhel pohledu. Vzhledem k tomu, že literatura, která byla publikována mimo Čínskou lidovou republiku a bývalá území východního bloku do pádu komunistické vlády, je většinou protibetsky „laděna“, k vypracování bakalářské práce byly využity s cílem poznat čínské stanovisko i dva tituly vydané v ČLR *Peaceful Liberation of Tibet* od autorů Liao Zugui a Shuha Zhanga, a *The Historical Status of China's Tibet* od Jiawei Wanga a Gyaincaina Nyimaa.

Problematika Tibetu je stále kontroverzní téma. Většina informací o podmínkách na tibetském území v průběhu maoistické éry pochází od uprchlíků, nebo z čínské propagandistické literatury. Přesto některá fakta jsou jasná, shodují se na nich obě strany, nebo větší množství Tibetanů nezávisle ne sobě.

2 OBSAZENÍ TIBETU ČÍNOU

Po celá staletí se svádí boj na čínsko-tibetských hranicích ve východní části Tibetu. Především se jedná o části nazývané Kham a Amdo. Většina jejich území je od roku 1953 začleněna do čínských provincií S'-čchuan, Jün-nan a Čching-chaj a není tedy součástí Tibetské autonomní oblasti.

Roku 1910 byla Číňany obsazena Lhasa. Tomu předcházelo vniknutí čínské armády na výše zmíněná území roku 1903. Důvodem bylo zavraždění čínského ambana Feng-čchüana v klášteře Bathangu. Ihned po tomto incidentu bylo zahájeno vyšetřování, kterého se ujalo vojsko z čínské provincie S'-čchuan. Bylo zatčeno a následně popraveno 322 mnichů, kteří se na zavraždění ambana měli podílet. Poté se vojsko vrátilo zpět na své území. O dva roky později se do Bathangu čínská vojska pod vedením generála Čao Er-fenga vrátila znovu za účelem opětovného vyšetřování oné záležitosti. Byli popraveni další čtyři mniši a klášteru udělena pokuta. Proti tomu se zvedla vlna nesouhlasu mnichů a obyvatel z Lithangu, generál tam vyslal vojsko k potlačení vzpoury, přičemž přišlo o život 1210 Tibeťanů. I přes to, že vyšetřování bylo ukončeno, čínská vojska v Tibetu i nadále zůstala a v červnu roku 1906 přepadla klášter Namling v jihovýchodním Tibetu v kraji Gonkar, kde byli zabiti všichni mniši, klášter Jangteng, kde přišlo o život 48 mnichů, a klášter Lagang. Ze všech bylo odcizeno stříbro a buddhistické posvátné texty byly spáleny. Další rok začal Čao Er-feng s okupací území Khamu a Amda a usiloval o jeho připojení k Číně.

Od roku 1904 udržoval Tibet vztahy s britskou Indií. Jednalo především o obchodní styky stvrzené Lhaskou dohodou právě roku 1904.¹ Své působení potom Britové rozšířili roku 1906 tzv. anglo-čínskou úmluvou o obchodu s Tibetem. Tibetská exilová vláda dnes na Lhaské dohodě

¹ KOLMÁŠ, Josef, *Tibet: Dějiny a duchovní kultura*, Praha 2004, s.114.

dokazuje, že Tibet byl suverénním státem. Čínská komunistická vláda to však nevnímá jako dohodu mezi dvěma suverénními státy, ale jen jako dodatek k Pekingské konvenci podepsanou mezi Čínou a Velkou Británií v roce 1906.²

Rozvíjející se vztahy s Velkou Británií a britskou Indií byly patrně impulsem pro čínskou vládu, neboť Čao Er-fengovi poslala v roce 1908 další vojenské posily, které mu měly pomoci dobýt Lhasu. Ve Lhasu posílily čínské jednotky o dalších šest tisíc mužů.

Na začátku roku 1908 byl třináctý dalajlama pozván do Pekingu, kde byly předmětem jeho jednání s mandžuským císařem a císařovnou vdovou modernizační reformy Tibetu. Vzhledem k tomu, že byl dalajlama v době přílivu čínských vojsk do Tibetu v Pekingu, tibetská vláda, kvůli obavám o jeho bezpečnost, měla svázané ruce. Navíc jako záminka pro vstup čínských jednotek posloužil dohled na obchodních trasách.

V prosinci 1909 se dalajlama vrátil do Lhasy. Cipön Žagabpa říká: *„Ambanský pomocník, doprovázen nepálským představitelem, zašel k dalajlamovi a ujistil ho, že čínské vojsko je tu jen proto, aby hlídkovalo na obchodních tržištích. Po dosažení Lhasy se rozejde a nebude se nijak vměšovat to vnitřních záležitostí Tibetu. Jako záruku nabídl poskytnout dalajlamovi písemné potvrzení. (...) Odkaz na „vnitřní záležitosti Tibetu“ byl však vynechán a místo toho se tam zaručovalo nevměšování se do „náboženských záležitostí dalajlamy.“³*

V roce 1910, již po návratu třináctého dalajlamy, vpochodovala čínská armáda do Lhasy, kde střílela příslušníky tibetské policie a zajala a pozabíjela několik důležitých osobností jak světského, tak náboženského života v Tibetu. Poté, co začala ostřelovat Potálu, tibetská vláda

² ZUGUI, Liao, SHUHA, Zhang, *Peaceful Liberation of Tibet*, Peking 1999, s. 5.

³ ŽAGABPA, Cipön Wangčhug Dedän, *Dějiny Tibetu*, Praha 2000, s. 197.

rozhodla, že třináctý dalajlama musí utéci do bezpečí. Na toto konto vyslal amban za dalajlamou vojsko s rozkazem ho zabít. Na základě toho se dalajlama rozhodl vyhledat azyl v Dardžilingu, odkud se snažil kontaktovat mandžuskou vládu, která ale na jeho výzvy neodpovídala. Podle Cipöna Žagabpy indická média začala informovat o tom, že dalajlama byl Mandžui sesazen a nyní za pomoci losu vybírají jeho nástupce.⁴ To spustilo v Tibetu vlnu nepokojů jak na straně obyvatel, tak tibetské vlády. Čím dál častěji docházelo k napadání čínských vojáků. Proto se mandžuská vláda prostřednictvím svého zástupce snažila dalajlamu přimět k návratu do Lhasy. Ten odmítl a navrhl jednání mezi Tibetem a Čínou za přítomnosti třetí strany, tedy Britské Indie, což ovšem zůstalo bez odezvy.

2.1 Odchod mandžuských vojsk

Sinchajská revoluce v Číně roku 1911 způsobila oslabení vlivu čínských vojsk v Tibetu, neboť vzhledem k bouřlivé situaci nebyla Čína schopna posílat do Tibetu posily. Na popud britského velvyslance sira Johna Jordana nechal čínský prezident Jüan Š'-kchaj odvolat ze Lhasy ambany. Následně byli vyhnáni z tibetského území čínští vojáci, kteří museli v Tibetu zanechat všechny své zbraně. A tak se dalajlama mohl na začátku roku 1913 vrátit zpět do Lhasy. J. Kolmáš k tomu říká: „*V poměrně značně vypjaté situaci těch dnů vydal 13. dalajlama Deklaraci nezávislosti (1. března 1913), v jejímž duchu se také snažil směřovat veškerou vnitřní a zahraniční politiku své vlády.*“⁵

⁴ Tamtéž, s. 199.

⁵ KOLMAŠ, Josef, *Tibet*, Praha 2011, s. 40.

2.2 Simelská konference

V letech 1913–1914 se v Indii konala za účasti zástupců Číny, Tibetu a Británie Simelská konference. Předmětem jednání byl politicko-právní status Tibetu a územně-administrativní vymezení tibetského území. Britové navrhovali, aby byla Číňany požadovaná suverenita nad Tibetem nahrazena pouze v omezené formě, tedy že by Tibet byl sice součástí Číny, ale ta by spravovala jeho zahraniční politiku a Tibet by byl místo nezávislého státu autonomním regionem Číny.⁶

Tato smlouva byla nakonec podepsána pouze tibetským a britským zplnomocněncem. Přesto bývá Simelská konference vnímána jako začátek tibetské nezávislosti, neboť bylo s Tibetem jednáno jako s plnohodnotným státem, což měl během konference potvrdit i britský delegát, který měl čínskému velvyslanci říct, že pravý význam této konference spočívá v tom, že tím, že je s Tibetem jednáno, je uznán jako suverénní stát, který nemá vůči Číně žádné závazky.⁷

Rokem 1912 začíná období končící rokem 1949, o kterém dnes protibetsky laděné organizace a exilová vláda Tibetu v Indii tvrdí, že je obdobím nezávislosti Tibetu. Jako důkazy dokládá např. vlastní měnu (kovové i papírové mince), vlastní poštovní známky či Tibetem vydané cestovní pasy, se kterými v této době cestovala tibetská delegace do Indie, Číny, Francie, Itálie, Velké Británie a USA. Dále také tvrdí, že tím, že Čína neuznala Simeslkou smlouvu, de facto nepotvrdila ani svou kontrolu nad zahraniční politikou Tibetu, tudíž zůstává v platnosti nezávislost vyhlášena XIII. Dalajlamou.

⁶ Tamtéž, s. 41.

⁷ WALT VAN PRAAG, Michael C. van, *The Status of Tibet, History, Rights, and Prospects in International Law*, Boulder 1987, s. 137.

2.3 Vstup Čínské lidově osvobozené armády

Po komunistickém vítězství a vzniku Čínské lidové republiky 1. 10. 1949 se v rádiu Peking ozvala zpráva, že Čínská lidově osvobozená armáda by v nejbližší době měla osvobodit čínská území jako Tibet, Sin-ťiang, Chaj-nan a Tchaj-wan.⁸

Regent jmenovaný na dobu vlády, než 14. dalajlama dospěje do věku, kdy se bude schopen ujmout moci, poslal žádost o pomoc USA, Velké Británii, Nepálu a Indii. Tyto země ovšem na prosbu o pomoc při vyjednávání doporučily Tibetu, aby začal s rozhovory s čínskou vládou sám, neboť se obávaly vojenského konfliktu. Tibet tedy jmenoval své dva zástupce: Cchečhanga Thubtäna Gjalpu a Cipöna Wangčhuga Dedäna Žagabpu, aby v Dillí zahájili vyjednávání s čínským velvyslancem. Ten po Tibetěanech požadoval, aby souhlasili s dvěma podmínkami čínské vlády. Cipön W.D. Žagabpa o tom ve své knize říká: „*Těmito dvěma požadavky byly: (1) Čína bude spravovat záležitosti týkající se tibetské národní obrany; (2) Tibet musí být uznán součástí Číny. (...)* A tak jsem vládě zatelegrafoval a obdržel od ní okamžitou odpověď, že na čínské návrhy nemám přistupovat.“⁹

Na základě záporné odpovědi tibetské vlády do jižní části východního Tibetu 7. 10. 1950 vstoupila čínská vojska.¹⁰ Vzhledem k této situaci bylo 17. 11. 1950 nabídnuto tehdy patnáctiletému XIV. dalajlamovi, aby se ujal vlády, což i přes své původní protesty kvůli nedostatečnému věku nakonec přijal. Z bezpečnostních důvodů ale odešel ze Lhasy do Ja-tungu a jmenoval za sebe dva ministerské předsedy Lozang Tašiho a Lukhangwu. Přesto, že čínské vojsko bylo již v Tibetu přítomno, 25. 10. 1950 vláda Čínské lidové republiky vydala rozkaz k osvobození Tibetu Čínskou lidovou osvobozenou armádou od imperialismu. Tibetská vláda

⁸ Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale, *Pravda o Tibetu, svědectví a fakta*, Praha 1999, s. 31.

⁹ ŽAGABPA, s. 257.

¹⁰ PATTERSON, George N., *China and Tibet: Background to the Revolt*. In: *The China Quartely*, 1960, 1, s. 93.

poslala žádost o projednání nastalé situace OSN. Tam bylo rozhodnuto se touto věcí nezaobírat vzhledem k tomu, že nejsou zcela jasná fakta.

Při vstupu čínských vojsk do Lhasy 26. 10. 1950 se srotili obyvatelé města, kteří po vojácích házeli kamení, tloukli je a tleskali, což se v Tibetu dělá za účelem odehnání zlých sil.¹¹

2.4 Sedmnáctibodová dohoda a smířlivá politika

Tibetu

Neboť reakce OSN ani Velké Británie neslibovaly žádnou pomoc, tibetská vláda vypravila delegaci do Pekingů. Zde byla 23. 5. 1951 podepsaná Dohoda o opatření k mírovému osvobození Tibetu, známá též jako Sedmnáctibodová dohoda.¹²

Delegaci tvořili džsagh Khemä, generální sekretář Thubtän Tánthar Khänčhung Thubtän Legmön, rimži Sampho-sä a ministr Nagphö Ngawang Džigme. Podepsání Sedmnáctibodové dohody je dnes jedním z často probíraných témat. Podle čínské vlády došlo k podepsání za zcela normálních okolností a bez jakékoli známky nátlaku. Naopak tibetská exilová vláda tvrdí, že tibetská delegace byla hned po příjezdu na čínské území zajata a k podepsání dohody došlo pod nátlakem a vyhrožováním.¹³ To dokládají tím, že Nagphö Ngawang Džigme neměl oprávnění cokoli podepisovat a nebyly mu svěřeny ani tibetské pečeti, a měl pouze s čínskou vládou vyjednávat. S tím se pojí i to, že jeho podpis je tedy neplatný a že tibetské pečeti na Sedmnáctibodové dohodě byly zfalšovány. Tibetská vláda a dalajlama se o podpisu dohody a jejím obsahu dozvěděli až prostřednictvím vysílání rádia Peking. Byly naprosto šokováni a odmítali tomu věřit, neboť delegace v Pekingů měla Čínu pouze informovat, že takováto dohoda nepřipadá

¹¹ COLLARD, Gilbert, GRASDORFF, Gilles van, *Posvácení v rudých tmách*, Praha 2004, s. 46.

¹² BAKEŠOVÁ, Ivana, *Čína ve XX. století*, Olomouc 2003, s. 29.

¹³ ŽAGABPA, s. 260.

v úvahu. Dalajlama okamžitě telegrafoval do Indie svému vyslanci Cipönu Žagabpovi, že on i vláda dohodu neuznávají, protože vyslaná delegace neměla pravomoci k podpisu.¹⁴

Podepsáním Sedmnáctibodové dohody, ať už legálním či nelegálním, je ztvrzeno začlenění Tibetu do Čínské lidové republiky. Dále dohoda obsahuje zaručení se Číny za ponechání stávajícího politického systému v Tibetu, respektování náboženského vyznání.¹⁵

2.5 Začátek čínské okupace

V srpnu roku 1951 se XIV. dalajlama vrátil z Ja-tungu zpět do Lhasy, a to na doporučení nově jmenovaného čínského komisaře a administrátora civilních a vojenských záležitostí v Tibetu. Nakonec se však dalajlama rozhodl, že dohodu veřejně neodmítne a doufal, že se mu podaří vyjednat příznivější podmínky, a tak 17. 8. 1951 se vrátil zpět do Lhasy.¹⁶

Ovšem necelý měsíc na to (9. 9. 1951) vstoupilo do Lhasy nejprve 3 000 a zanedlouho poté dalších 20 000 vojáků Čínské lidové osvobozené armády. Mimo hlavního města obsadila čínská vojska také mnoho dalších velkých tibetských měst jako Ruthog, Garthog, Gjance a Žikace. V tuto chvíli už neměl dalajlama žádnou šanci vyjednávat s čínskou vládou a fakticky tímto činem začíná čínská okupace Tibetu.

2.6 Útěk dalajlamy do exilu

Na podzim roku 1954 se dalajlama vydal do Pekingu, kde se měl setkat s Mao Ce-tungem osobně. Mezi Tibetany panovaly obavy, zda je vhodné dalajlamu do Pekingu pustit, neboť se obávali o jeho bezpečnost. Přesto odjel a s Mao Ce-tungem se několikrát setkal. Své dojmy z něho popisuje:

¹⁴ WALT VAN PRAAG, s. 148-149.

¹⁵ Příloha č. 5.

¹⁶ Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale, s. 34.

„Myslel jsem, že je skvělý, mocný a revolucionářský.(...)A cítil jsem, že zpočátku byl jeho život skutečně zasvěcen lidu. Předseda Mao vzbuzoval respekt, než se z něj stal další císař. Byl velkým přirozeným vůdcem, protože pracoval tak usilovně a měl také velké odhodlání.“¹⁷

Během následujících let ale začala Čína zavádět na území Tibetu rozsáhlé reformy. Dalajlama byl sice ve Lhase přítomen, ale de facto neměl žádné pravomoci. Nad světskými i náboženskými věcmi měli dohled čínští zástupci. V podstatě okamžitě po vstupu čínských vojsk do Lhasy byla pozornost obrácena na podkopání autority tibetské vlády. K tomu byly využity tři následující cesty: Za prvé stávající tibetské politické a regionální rozdělení bylo institucionalizováno, aby tak byla oslabena tibetská vláda. Za druhé vedle tibetských institucí byly založeny podobné správní orgány, které ovšem podléhaly přímo Pekingu, čímž byla rovněž oslabována moc tibetské vlády a dalajlamy. A za třetí byly zaváděny takové ekonomické a sociální reformy, které měly ještě více omezit vliv náboženských a politických struktur.¹⁸ Severní část východního Tibetu Amdo byla prohlášena za provincii Čínské lidové republiky, zatímco jižní část východního Tibetu Kham se stala provincií Š'čchuan, tudíž se na ně nevztahovaly přísliby zakotvené v Sedmnáctibodové dohodě. Začalo se zde s reformami, čistkami a převýchovou. A právě v těchto dvou oblastech začalo v roce 1956 docházet k otevřeným bojům mezi Tibetany a Čínskou lidovou osvobozenou armádou. V tomtéž roce se v Indii připravovaly oslavy Buddhova džajantí (2500. výročí Buddhova narození), kam byl dalajlama pozván. I přes původní nesouhlas čínské vlády, se nakonec mohla Jeho Svatost s doprovodem vydat do Dillí. V době dalajlamovy nepřítomnosti se nepokoje v Tibetu stupňovaly. Do Indie pronikaly zprávy o tom, že Číňané se neřídí Sedmnáctibodovou dohodou a v oblastech Khamu a

¹⁷ LAIRD, Thomas, *Příběh Tibetu*, Praha 2009, s. 264.

¹⁸ WALT VAN PRAAG, s. 158.

Amda zabíjejí mnichy a ničí kláštery.¹⁹

Na základě této informace a mnoha podobných vyjádřil dalajlama obavu vrátit se do Tibetu. Čou En-laj se na základě toho vydal do Dilí, kde s dalajlamou projednával situaci v Tibetu. Mao Ce-tung poté veřejně prohlásil, že Tibet zatím na reformy není připravený a tudíž budou minimálně o šest let odloženy. Když ani poté nebudou Tibetané se zaváděním reforem souhlasit, budou posunuty o dalších 15 či dokonce 50 let.²⁰ Na základě tohoto příslibu a doporučení indického premiéra se dalajlama opět vrátil do Lhasy. Ovšem krátce na to začali Číňané v Tibetu budovat další vojenské základny a bylo zřejmé, že slib čínského prezidenta nebude dodržen. To způsobilo další roztržky mezi Tibetany a Číňany. Číňané ostřelovali kláštery a města, Tibetané přepadávali čínské vojáky i čínské civilní obyvatelstvo žijící v Tibetu. Situace se stávala neúnosnější, a tak čínská vláda pohrozila nasazením dalších vojáků v plné zbroji proti tibetskému odboji. Tibetská vláda tedy vyslala své zástupce do povstaleckých táborů, aby se pokusili vše uklidnit. Ovšem tato snaha byla marná. Na konci roku 1958 měl tibetský odboj pod kontrolou téměř všechny okresy jižního a východního Tibetu.²¹

V březnu roku 1959 propukly masové protičínské demonstrace i ve Lhase. Lidé začínali mít obavy o dalajlamovu bezpečnost. Dne 10. 3. 1959 byl dalajlama pozván na divadelní představení v čínské vojenské základě ve Lhase. Nepokoje vyvolal požadavek, aby se dalajlama dostavil bez své osobní stráže.²² Ve snaze bránit jej se lidé shromáždili kolem paláce Norbulingka, kde dalajlama přebýval. Ten se ve strachu, aby to nevyvolalo další otevřené konflikty, snažil dav přesvědčit, aby demonstraci rozpustil. Přesto došlo ke krvavým bojům v ulicích Lhasy. Dalajlama zvažoval po celý týden, jestli má ze Lhasy utéct, nebo zůstat.

¹⁹ ŽAGABPA, s. 269.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž, s. 272.

²² Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale, s. 39.

Stále se snažil uklidňovat obě strany, aby nedošlo k ozbrojenému střetu, který by byl pro Tibetany fatální. S touto obavou napsal dopis pro Nagphö Ngawang Džigme, ve kterém se tázal, jestli v případě, že by se sám vydal Číňanům, by bylo lhaské obyvatelstvo ušetřeno ozbrojeného útoku. Druhý den ráno bylo od severu vidět blížící se stovky čínských nákladních aut. V paláci zavládly obavy. Krátce po tom, co orákulum doporučilo dalajlamovi, aby odešel, byly na Norbulingku vypáleny dva šrapnely. Tím bylo o útěku definitivně rozhodnuto.²³

Dalajlama utekl s dalšími členy tibetské vlády a s nejbližší rodinou na území kontrolované tibetskými povstalci. Byli mu jako osobní ochránci přiděleni dva z Tibetanů, kteří měli výcvik od CIA. Tibetská vláda držela útěk dalajlamy v tajnosti, a to jak před Tibetany, tak před Číňany. Přesto začala čínská armáda bombardovat město včetně paláce Norbulingka. Tibetané mezitím vyhlásili nezávislost a jak se dalajlama obával, došlo k represím. Jeho Svátost stále váhala zda opustit zemi a zažádat o azyl v Indii. Na jednu stranu nechtěl svůj lid opustit, na druhou stranu si uvědomoval, že ze zahraničí může pravdivě informovat svět o událostech v jeho zemi. V rozhovoru s Thomasem Lairdem dalajama říká o svém konečném rozhodnutí utéct: *„Uprchli jsme ze Lhasy,“ vzpomínal dalajlama, „a hodlali jsme zůstat v jižním Tibetu v naději, že dojde k vyjednávání s Čínou. To byl náš původní plán, ale poté, co se k nám donesly informace o bombardování Tibetu, jsme rozhodli, že překročíme hranici.“*²⁴ Dalajlama a jeho doprovod utekli do exilu do Indie, kde po nějakém čase v Dharamsale založili sídlo Tibetské exilové vlády.

²³ CRAIG, Mary, *Krvavé slzy, Čínská okupace Tibetu 1951–1991*, Praha 1999, s. 101.

²⁴ LAIRD, s. 272.

3 TIBETSKÝ ODBOJ

3.1 Kham a Amdo

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, většina částí území Kham a Amdo byla připojena k čínským provinciím S'-čchuan, Jün-nan a Čching-chaj. Vzhledem k tomu, že se tedy nebyly součástí centrálního Tibetu, čínská vláda zde nebyla omezována Sedmnáctibodovou dohodou a mohla začít s prováděním tzv. „demokratizačních reforem“. Před tím, než bylo možné je rozběhnout v plném rozsahu, bylo nutné vybudovat silnice, aby mohl být do Tibetu přemístěn potřebný civilní a především vojenský materiál. K dokončení silnic Si-ning – Lhasa a Čcheng-tu – Lhasa došlo roku 1954.²⁵ Do té doby se odboj objevoval pouze sporadicky, neboť vojáci ČLOA se k místním obyvatelům chovali velice slušně. Pomáhali jim s prací, vše, co potřebovali, si od nich kupovali, místní elitě zaručovali zachování jejich stávajících pozic a představeným klášterů svobodu vyznání.²⁶ První náznaky budoucí čínské politiky se v tomto období objevily v podobě odesílání dětí na převýchovu do Číny. Na jednu stranu je pravda, že někteří dospívající odcházeli studovat marxismus-leninismus s nadšením. Na druhou stranu nebylo ojedinělé odejmout rodičům dítě kojeneckého či batolecího věku. Craig Mary k tomu uvádí: „V Khamu se například čínští vojáci v roce 1951 zmocnili čtyřiceti osmi batolat mladších jednoho roku a odvezli je do Číny, aby se tam „sezámila s komunismem“ a osvobodila své rodiče od neustálé dřiny.“²⁷

Po dokončení silnic se situace v Khamu a Amdu změnila. S příchodem dalších čínských vojáků a funkcionářů se stále prohluboval nedostatek potravin. Komunistické kádry začaly se soupisem majetku, následnou kolektivizací a pozemkovou reformou, tedy přerozdělením půdy. To bylo uvítáno u některých nemajetných, neboť značná část majetku elit

²⁵ CRAIG, s. 59.

²⁶ SHAKYA, Tsering, *The Dragon in the Land of Snows, A History of Modern Tibet since 1947*, New York 1999, s. 137.

²⁷ CRAIG, s. 58.

byla přerozdělena jim. Ovšem většina z nich měla tendenci své bývalé pány bránit.²⁸ Společně s tím začal i boj proti „nepřátelům lidu“, tedy aristokracii, pozemkovým vlastníkům, lamům a mnichům. To zahrnovalo rozsáhlé zatýkání, veřejné ponižování a veřejné popravy.²⁹

Pomyslnou roznětkou ke vzniku odboje byly dvě události. První z nich bylo nařízení o odevzdání zbraní Číňanům. To bylo pro Khampy něco zcela nepřijatelného, neboť byli vždy nuceni bránit se proti banditům a lupičům, kterých zde bylo dost a zbraně pro ně tudíž byly něco nepostradatelného.³⁰

Druhým důvodem byly již zmíněné soupisy majetku. Brzy se ukázalo, k čemu tyto soupisy slouží a lidé se proti tomu začali bouřit. Především jim vadila kolektivizace majetku klášterů, což znamenalo i snížení počtu mnichů, a to mnohdy násilnou cestou.³¹ Kláštery byly jedním z hlavních pozemkových vlastníků v Tibetu i přesto, že mniši nepracovali. Půdu obdělávali laičtí obyvatelé a mnichy svou prací živili. Ti jim za to poskytovali jakousi duchovní ochranu. A tak tyto změny vyvolaly nespokojenost nejen u mnichů, ale i prostého obyvatelstva, které bylo v Tibetu vždy silně nábožensky založeno.³²

První větší rebelie se objevila v únoru 1954, když mělo v okolí kláštera Chantreng Sampheling dojít k přerozdělení půdy. Obyvatelstvo odmítlo se podřídit čínskému nařízení a na komunistické funkcionáře, ať z řad Číňanů nebo Tibetanů, útočilo. Následně na necelých 15 dní odřízli Tibetané vojenský tábor ČLOA od vody tím, že přehradili potok, což vyvolalo boje, při kterých se většina z nich uchýlila do kláštera. Po několikadenním obléhání dali Číňané klášteru ultimátum: buď se vzdá, nebo jej začnou bombardovat.³³ Vzhledem k tomu, že Tibet byl oproti okolnímu světu

²⁸ LAIRD, s. 261.

²⁹ CRAIG, s. 60–62.

³⁰ SHAKYA, s. 139.

³¹ WALT VAN PRAAG, s. 161.

³² CRAIG, s. 63.

³³ SHAKYA, s. 140.

technologicky zaostalý a dlouhá léta v izolaci, vzbouřenci neměli tušení, co jsou to bomby a nevzdali se.³⁴

Podobná situace krátce na to nastala v okolí kláštera Lithang, kde obyvatelstvo zaútočilo na vojenský tábor ČLOA a pak se stáhlo do kláštera, který byl následně také vybombardován.

Tibetáné, kteří tyto události přežili se buď vrátili domů, nebo uprchli do hor, nebo se vydali do Lhasy v naději, že zde najdou ochranu a pomoc. Ti, kteří zůstali, byli následně podrobeni výslechům a mnoho z nich bylo zatčeno či popraveno.³⁵ Ti, co uprchli do hor, zde vytvořili první organizovanější odbojové skupiny, většinou pod vedením svých dřívějších pánů, což dalo Číňanům další argumenty a začali tvrdit, že partyzáni byli reakcionáři z řad bývalých aristokratů a pozemkových vlastníků.³⁶ Tyto skupiny pak začaly guerillovou válku na území Khamu a Amda. Toto období je Čínou nazýváno jako povstání Kangding podle hlavního města východního Tibetu.

Komunistická Čína se k odboji ve východním Tibetu staví takto: *„Místní vládní úředníci a rolníci toužili po demokratických reformách, ale místní reakcionářští předáci tento postup kupředu bojkotovali. (...) Ke konci února 1956 (...) začali povstání. Povstalci útočili na místní úředníky a jejich blízké a stovky Tibetánů a Číňanů zavraždili během první noci.“*³⁷

Poslední část obyvatel těchto oblastí se rozhodla vydat do Lhasy. Vzhledem k tomu, že na informace z východní části tibetského území bylo uvaleno přísné embargo, tak o tom, co se zde děje, se v centrálním Tibetu dozvěděli až prostřednictvím těchto uprchlíků.³⁸ Ovšem proto, že zde se Číňané zatím chovali úplně jinak, většinou se Khampové

³⁴ LAIRD, s. 269.

³⁵ CRAIG, s. 64.

³⁶ SHAKYA, s. 142.

³⁷ WANG, Jiawei, NYIMA, Gyaincain, *The Historical Status of China's Tibet*, Peking 1997, s. 235–236.

³⁸ KAPSTEIN, Matthew T., *Dějiny Tibetu*, Praha 2011, s. 292.

setkávali s tím, že jejich místní výpovědím nevěřili.³⁹ S pochopením se setkali až u khampského obchodníka žijícího ve Lhasě Adug Gompo Tašiho. Pro organizovanější odboj bylo třeba, aby se sešli náčelníci co nejvíce khampských kmenů, dohodli se na společném postupu a přenesli se přes staré vzájemné spory. Gompo Taši potřeboval procestovat Tibet a náčelníky kontaktovat, a to tak, aby Číňané nepojali podezření. Rozhodl se k tomu využít organizaci tänšug žabtän, což je obřad tzv. dlouhého života, při kterém jsou prováděny modlitby a obřady za dalajlamu a nakonec je mu nabídnut dar. V tomto případě se jednalo o zlatý trůn, protože k jeho výrobě bylo třeba shromáždit příspěvky od velkého množství lidí, což byla příležitost, jak navštívit místa v celém Tibetu.⁴⁰ Samotný obřad předání trůnu proběhl 4. 6. 1957 v Norbulingce. Celý proces tänšug žabtän a především závěrečný ceremoniál měly i sociální a psychologický efekt. Do Lhasy kvůli tomu přijelo velké množství lidí, kteří si tak připomněli, že mají společné zájmy a cíle, čímž byl i definován společný nepřítel tzv. tendra – nepřítel víry, tedy Číňané, a naopak obránci víry Khampové. Navíc tím byla vyjádřena loajalita vůči dalajlamovi a jeho vládě.⁴¹ V červenci 1957 se u Gompo Tašiho sešlo přes dvacet kmenových náčelníků, kteří založili partyzánskou skupinu Čhu-ži Gang-dug, přeloženo jako Čtyři řeky, šest pohoří, což byl starý název pro Kham.⁴² Zvolili si i vlajku – dva zkřížené meče na žlutém pozadí, přičemž jeden z mečů byl v plamenech. Mikel Dunham symboliku vlajky vysvětluje: *„Žluté pozadí bylo barvou jejich náboženství, která symbolizovala úmysl bránit buddhismus před Číňany. Plamenný meč byl zbraní Maňdžušího, bódhisattvy moudrosti, kterým dokázal přesekat kořeny nevědomosti. Nevědomost byla příčinou komunismu. Tasený meč symbolizoval odvahu Khampů a jejich tradici – byla to jediná*

³⁹ SHAKYA, s. 142.

⁴⁰ DUNHAM, Mikel, *Buddhovi bojovníci*, Praha 2011, s. 180.

⁴¹ SHAKYA, s. 165.

⁴² CRAIG, s. 80.

*zbraň, kterou si uměli vlastníma rukama vyrobit.*⁴³

Podle Číňanů byl odboj a skupina Čhu-ži Gang-dug podporován vládou centrálního Tibetu. Z oficiálních spisů je neprokazatelné, že zde nějaká pomoc povstalcům byla. Na druhou stranu mnoho členů Kašagu a vládních úředníků s partyzány sympatizovalo. To se týkalo i poradce dalajlamy Phaly. Ten sice odmítal poskytnout jakoukoliv pomoc či umožnit schůzku s dalajlamou, ale byl velice dobrým přítelem Gompo Tašiho, a tak když například žádal vydání státních zbraní pro povstalce, Phala ho odmítl, ale prozradil mu, kde jsou schované a povstalci se jich tak mohli v září 1958 zmocnit.⁴⁴

Gompo Taši byl také přítelem dvou dalajlamových bratrů – Gjallo Dönduba a Thubtän Džigme Norbua. Společně s nimi se stal na konci 50. let prostředníkem pomoci CIA tibetským partyzánům.

Největší tibetské povstání proběhlo v březnu 1959 v souvislosti s pozváním dalajlamy na čínské divadelní představení.⁴⁵ Tato vzpoura se stala víceméně celonárodní. Přibližně měsíc po útěku dalajlamy ze Lhasy a odchodu do Indie, byla větší část povstání Číňany tvrdě potlačena. Ale až k definitivní porážce odboje došlo podle rádia Peking v září 1960, když hlásilo zlikvidování 87 tisíců reakcionářů.⁴⁶

3.2 Operace CIA v Tibetu

Kdy proběhl první kontakt CIA a Tibetu není zcela jasné, některé prameny uvádějí, že CIA byla v kontaktu s dalajlamovými bratry už od roku 1951 či 1952, jiné zase, že až od roku 1956. Jisté je, že léte 1956 do Indie uprchl guvernér z Gjance a podal jednu z prvních zpráv o tom, co se ve východním Tibetu děje, kterou Gjallo Döndub přeložil do anglického jazyka a rozeslal cizím velvyslancům v Indii.

⁴³ DUNHAM, s. 182.

⁴⁴ SHAKYA, s. 183.

⁴⁵ Viz první kapitola

⁴⁶ FRANZ, Uli, *Tibet*, Praha 2012, s. 67.

Na základě toho za ním byl vyslán John Hoskins – šéf sekce dálně-východních operací CIA. Zatím ale lidé ze CIA neměli jasný plán, co budou v otázce Tibetu podnikat.⁴⁷ Prvním plánovaným krokem bylo setkání s někým z Kašagu, aby zjistili stanovisko tibetské vlády k přítomnosti Číňanů v Tibetu a jejich plány do budoucna. Žagbpa, který byl v exilu v Kalimpongu, se snažil přesvědčit Phalu, aby do Indie někoho takového poslal. Tomu bylo ovšem jasné, že nikdo z těch členů Kašagu, kteří mají vliv, do takové akce ze strachu nepůjde.⁴⁸ Takže se CIA rozhodla orientovat se na tibetskou guerillu a po vzniku Čhu-ži Gang-dug bylo jasné, že se obrátí na ně. John Reagan, vedoucí Tibet Task Force, měl za úkol vybrat prvních šest Tibetců pro výcvik.⁴⁹ O shánění dobrovolníků se postaral Gompo Taši. Šest vybraných mladíků se pak v únoru 1957 vydalo do Pákistánu, odkud v doprovodu agenta CIA Edwarda McAllistera odletěli na americkou základnu Okinawa a týden na to na ostrov Saipan, kde probíhal výcvik.⁵⁰ Náplní bylo naučit se číst v mapách, pracovat s radiostanicí, jak organizovat a cvičit partyzány, kam pokládat miny a další techniky tajné války.⁵¹

První výsadek proběhl podle Shakyi 7. 12. 1957 a podle Marka 21. 10. 1957. Nedaleko Lhasy byly vysazeni Athar Norbu a Lhotse. Jejich úkolem bylo se ve Lhasě setkat s dalajlamou, aby celou akci CIA posvětil. Tu noc měl proběhnout, ještě jeden výsadek, ale ten byl kvůli počasí odložen, až bude po dalším úplňku.⁵² Z původních čtyřech byli nakonec vysazeni jen tři muži – Wangdu, Dharla, Tsewang, čtvrtý – Changrtra se nakonec neodvážil skočit, a tak se do Tibetu vydal pěšky. Se svou skupinou se ale už nesetkal.⁵³

⁴⁷ MAREK, Jindřich, *Padáky nad Tibetem, Tajné operace CIA 1957–1974*, Cheb 2012, s. 28.

⁴⁸ SHAKYA, s. 176.

⁴⁹ DUNHAM, s. 179.

⁵⁰ MAREK, s. 30.

⁵¹ FRENCH, Patrick, *Tibet, Tibet, Historie ztracené země*, Brno 2004, 259.

⁵² MAREK, s. 38.

⁵³ SHAKYA, s. 174.

Athar a Lhotse ve Lhase vyhledali Gompo Tašiho, který jim sjednal schůzku s Phalou. Ten jim ovšem opakovaně zamítl setkání s dalajlamou a nakonec jim doporučil, aby se přidali ke skupině Čhu-ži Gang-dug. Oba partyzáni byli rozhořčeni a zklamáni Phalovým přístupem. Ten k tomu měl ovšem své důvody: Číňané by pak mohli dalajlamu obvinít ze spolupráce s povstalci, v horším případě se CIA, Číňané totiž pár dní před tím obvinili Kašag z tajné spolupráce s jinými státy, neboť se jim podařilo lokalizovat vysílání z radiostanice nedaleko Lhasy. Ta patřila právě Atharovi a Lhotsemu.⁵⁴ Ti se tedy připojili k Čhu-ži Gang-dug. Pravidelně odesílali zprávy vedení Tibet Task Force o situaci v Tibetu. I když se, jak jsem zmínila výše, podařilo povstalcům zmocnit se skladu zbraní, stále se potýkali s nedostatkem a navíc jim chyběla munice a zásoby. Athar a Lhotse tedy zajišťovali i shozy materiálu. Větší úlohu sehráli až při útěku dalajlamy do exilu. Byli mu přiděleni jako ozbrojená ochranka poté, co se dostal na území kontrolované povstalci. Před indickou hranicí je Phala poprosil, zda by mohli zprostředkovat vyjednání exilu pro dalajlamu přes USA, což se jim pomocí radiostanice podařilo.⁵⁵

Poté se oba muži vrátili ke Gompo Tašimu se zprávou, že dalajlama je v pořádku v Indii. Gompo Taši byl při následujících bojích těžce raněn a odešel do exilu, pár dní po něm odešli i Athar a Lhotse.⁵⁶

Druhá skupina výsadkářů byla vysazena v Khamu, aby podpořila místní povstalce. Začali je cvičit podle vzoru CIA, ale už na začátku roku 1958 byla většina z jejich povstalecké skupiny zabita Číňany a z parašutistů přežil pouze Wangdu, který se přidal ke Gompo Tašimu, ale i oni byli v dubnu 1959 nuceni odejít do exilu.⁵⁷

CIA do roku 1964 vycvičila okolo 300 Tibetánů.⁵⁸ Od

⁵⁴ Tamtéž, s. 177.

⁵⁵ FRENCH, s. 260.

⁵⁶ MAREK, s. 51.

⁵⁷ Tamtéž, s. 55.

⁵⁸ FRENCH, s. 259.

konce roku 1958 se výcvik přesunul nejprve do Virginie do Camp Perry a následně do Colorada do Camp Hale.⁵⁹ Ovšem žádné výsadkové skupiny už nebyly úspěšné. Setkávali se převážně s tím, že povstalecké skupiny, které zůstaly v Tibetu byly zničené a ty, se kterými se setkali, chtěly do exilu. Většina z parašutistů byla zabita vojáky ČLOA, několik jich bylo zajato a zbytek odešel do Indie.

Partyzáni, kteří odešli do exilu, ale byli rozhodnuti v bojích pokračovat. Gompo Taši a Gjallo Döndub dospěli k názoru, že nejlepší místo, odkud mohou vést boj proti Číňanům, je ze severonepálského království Mustang. O možnosti zásobování akcí CIA diskutovali s Rogerem E. McCarthym, který pomoc přislíbil.⁶⁰ Vedením odbojové skupiny v Mustangu byl pověřen Bapa Gön Ješe. S 1200 muži a jejich rodinami se na začátku roku 1960 přesunul do Mustangu a další tibetští uprchlíci sem neustále proudili, neboť chtěli bojovat proti Číňanům.⁶¹ Pro odboj se ale situace vyvíjela nepříznivě, neboť 1. 5. 1960 byl nad územím Sovětského svazu sestřelen americký špionážní letoun U-2, což vyvolalo vážnou krizi vztahů mezi SSSR a USA. Na to konto prezident Eisenhower zakázal veškeré tajné lety, takže se tibetští partyzáni ocitli bez zásobování. Téhož roku probíhaly v USA prezidentské volby a v listopadu byl zvolen J. F. Kennedy, který v únoru 1962 operace obnovil. Mezitím však v Mustangu proběhla krutá zima, takže partyzáni a jejich rodiny umírali hlady a mnoho dalších umrzlo.⁶² Poté ovšem odboj pokračoval dál.

Povstalci z Mustangu podnikaly vpády na tibetské území a napadali jednotky ČLOA a prováděli sabotáže, jako např. vyhazování mostů do vzduchu, ničení silnic. Dne 25. 10. 1961 se jim podařilo přepadnout čínské nákladní auto. Jeho posádku zabili a zmocnili se jejich věcí. Mezi těmi byla i taška s tajnými dokumenty, které obsahovaly informace

⁵⁹ MAREK, s. 56.

⁶⁰ DUNHAM, s. 293.

⁶¹ FRENCH, s. 260.

⁶² CRAIG, s. 148.

o ekonomické situaci v ČLR, bídném stavu armády, hladomoru a krizi čínsko-sovětských vztahů,⁶³ což samozřejmě v USA vzbudilo velký zájem.

Novým spojencem tibetské guerilly a exilové vlády se stala Indie. V říjnu 1962 Čína zaútočila na severovýchodní indické pohraniční území a v listopadu 1962 jej prohlásila za své. Ještě před koncem čínsko-indické války byl 13. 11. 1961 ustanoven Zvláštní pohraniční sbor, který se skládal z Tibetanů, ale podléhal indické vládě. Ti chránili hranice a cvičili další tibetské vojáky. Ačkoliv válka skončila, výcvik probíhal dál a tento útvar měl nakonec přes 10 500 mužů, kteří ovšem nikdy proti Číňanům nezaútočili.⁶⁴

Akce povstalců pomalu ztrácely na účinnosti. V samotném Tibetu se lidé příliš báli na to, aby jim pomáhali, nebo kolaborovali. S příchodem kulturní revoluce se situace mezi obyvateli ještě zhoršila, navíc se po Tibetu pohybovaly mimo jednotek ČLOA i tzv. rudé gardy. V Mustangu se stav povstalecké armády také nelepšil. Bapa Gön Ješe se začal chovat značně despoticky a finance od CIA si hromadil pro sebe přesto, že mezi povstanci byl neustálý hlad.⁶⁵ Proto byl vyslán bývalý výsadkář CIA Wangdun, aby převzal velení. Bapa Gön Ješe se s tím ovšem nehodlal smířit a začal k nepálské vládě vznášet obvinění na Wangduna a doporučoval, že nejlepší by bylo jej odstranit.⁶⁶ Na jaře 1968 byly partyzánské akce pomalu zastavovány a nahrazovány zpravodajskými akcemi, které měly CIA informovat o tajných vojenských základnách, jaderném programu, apod.⁶⁷ Konec podpory partyzánům byl oznámen v roce 1969, ale CIA přislíbila, že ještě 2 roky bude povstalcům poskytovat shozy materiálu uspokojujícího základní potřeby, aby se mohli vrátit k normálnímu životu.⁶⁸

⁶³ MAREK, s. 92.

⁶⁴ CRAIG, s. 149.

⁶⁵ DUNHAM, s. 318.

⁶⁶ Tamtéž, s. 329.

⁶⁷ MAREK, s. 104.

⁶⁸ Tamtéž, s. 109.

Zastavení dodávek odboji mělo své politické pozadí. V roce 1969 do úřadu prezidenta USA nastoupil Richard Nixon, který po setkání Henryho Kissingera s Mao Ce-tungem, jež proběhlo ještě v roce 1969 v Pekingu, začal s politikou sblížování se s Čínou, což znamenalo i postupné zastavení operací podporujících tibetské povstalce.⁶⁹ V roce 1972 Richard Nixon navštívil Peking osobně a došlo tak k normalizaci vzájemných vztahů a tedy i k definitivnímu zastavení americké podpory Tibetu.⁷⁰

Roku 1972 zemřel nepálský král Manhéndra, který přítomnost tibetských povstalců v Mustangu přehlížel. Na trůn nastoupil princ Biréndra, který sympatizoval s Čínou, a tak roku 1973 oznámil, že požaduje, aby se povstalci vzdali, jinak proti nim zakročí.⁷¹ Dalajlama poslal partyzánům dopis, v němž je žádal, aby složili zbraně, protože v Nepálu žije 12 000 Tibetanů, takže kdyby se pustili do boje s nepálskou armádou, mohlo by je to poškodit. Mnoho povstalců spáchalo sebevraždu, zbytek se vzdal. I když jim byl přislíben beztrestný odchod, Nepálci jim zabavovali majetek a některé z nich vzali do zajetí. Kolem čtyřiceti jich uprchlo, ale nepálská armáda je u indické hranice pozabíjela. Tím skončil odboj v Tibetu.⁷²

Operace CIA nebyly uskutečňovány proto, aby Tibetanům opravdu pomohly, ale aby v rámci studené války destabilizovaly Čínu. Podle dalajlamy naopak Tibetu uškodily, neboť hrály do karet čínské propagandě, že boj za nezávislost Tibetu je veden cizími imperialisty.

⁶⁹ DUNHAM, s. 329.

⁷⁰ WALT VAN PRAAG, s. 175.

⁷¹ DUNHAM, s. 333.

⁷² CRAIG, s. 195.

4 ČÍNSKÁ POLITIKA PO ÚTĚKU DALAJLAMY

Po útěku dalajlamy do Indie Číňané soustředili své síly na potlačení povstání. Za tímto účelem byly do Tibetu povolány čínské jednotky z Vnitřního Mongolska a jednotky, které dříve bojovaly ve válce v Koreji.⁷³ Mao Ce-tung vyhlásil kampaň na potlačení povstání. Byly hlídané cesty do sousedních států, prohledávány domy, prováděny výslechy většiny Tibetanů a vyhlášeno stanné právo. Ti, co se rebelií zúčastnili, byli zatčeni a posláni do pracovních převýchovných táborů a vůdci byli veřejně popraveni. Snaha potlačit povstání a předejít dalším možným protkřivým „demokratizačními reformami“ a čínskou politikou v několika nadcházejících letech. Obyvatelstvo, především aristokracie, bylo rozdělováno. Ti, kteří se do revolty nezapojili, byli vynecháváni z „demokratizačních reformů“. O své postavení přišli až za kulturní revoluce v druhé polovině 60. let.

4.1 „Demokratizační reformy“

Otázkou bylo, jak bude Čína pokračovat v prosazování své politiky v Tibetu. Zda zachová stávající systém, tedy veškeré změny bude zavádět prostřednictvím tibetské vlády, nebo Tibet řídit přímo.⁷⁴ Nakonec byl uplatněn způsob, který se pohyboval někde mezi těmito dvěma cestami. Dne 28. 3. 1959 byla na Čou En-lajovo nařízení rozpuštěna tibetská vláda.⁷⁵ Její pravomoci byly převedeny na Přípravný výbor pro zřízení Tibetské autonomní oblasti, který byl rozšířen o výbor veřejné bezpečnosti, a nově založené Vojenské velitelství tibetské oblasti.⁷⁶ K řízení měst byly nově ustaveny Výbory všelidové solidarity a práce, v jejich čele stáli Číňané a tibetští kolaboranti. Dalajlama měl být ve svých funkcích nahrazen X. pančhenlamou, aby bylo i nadále zachováno, že

⁷³ SHAKYA, s. 238.

⁷⁴ Tamtéž, s. 239.

⁷⁵ Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale, s. 39.

⁷⁶ WALT VAN PRAAG, s. 170.

vše si alespoň nominálně schválí Tibeťané sami. Jak dalajlama v Indii, tak Čína se zřekli Sedmnáctibodové dohody. To znamenalo, že zavádění reforem na území centrálního Tibetu už nestálo nic v cestě.

Na začátku dubna 1959 se ve Lhase konala schůze Přípravného výboru pro zřízení Tibetské autonomní oblasti. Bylo zde schváleno potlačení povstání nasazením plné vojenské síly, a bylo rozhodnuto, že reformy budou v budoucnu zaváděny pozvolna a s ohledem na tibetskou kulturu a tradice.⁷⁷ Další schůze se konala na konci června 1959, kde bylo vyhlášeno zahájení reforem, které ovšem byly prosazovány nárazově a radikálně.⁷⁸

„Demokratizační reformy“ měly být prováděny ve dvou krocích. V první fázi měly být potlačeny zbytky povstání, následovalo zrušení nevolnictví, smazání dluhů a snížení nájemného. Druhá fáze znamenala konfiskaci majetku a jeho následné přerozdělení. S „demokratizačními reformami“ šla ruku v ruce kampaň třídního uvědomění, která měla podle Číňanů zajistit zapálené komunisty z řad tibetských nevolníků.⁷⁹

Smazání starých dluhů uvítali především menší farmáři. Na druhou stranu to velice poškodilo kláštery. Ty již po staletí v Tibetu sloužily i jako instituce fungující na způsob bank. Byly zde nejen uloženy úspory lidí, ale také poskytovány půjčky. Smazání všech dluhů otřásl jejich ekonomickými základy. Navíc kláštery byly jedním z největších vlastníků nevolníků v Tibetu, zrušením nevolnictví se tak mniši octli bez zdrojů potravin.⁸⁰

K realizaci reforem v druhé fázi byly ve většině měst a vesnic ustanoveny Rolnické asociace. Vše probíhalo za doprovodu oslav a ceremonií na počest Čínské lidové republiky a Mao Ce-tunga. Na konci roku 1960 byly lidem předány pozemkové listiny vymezující určitou část půdy,

⁷⁷ SHAKYA, 242.

⁷⁸ MARAINI, Fosco, *Skrytý Tibet*, Praha 2005, s. 356.

⁷⁹ SHAKYA, s. 247.

⁸⁰ Tamtéž, s. 252.

kteřá jim tímto byla převedena do vlastnictví. Konfiskaci a přerozdělování majetku aristokracie mnoho nemajetných Tibeťanů uvítalo. Ovšem v případě zabavování půdy klášterům se v centrálním Tibetu Číňané setkali s podobnými reakcemi jako před několika lety na územích Kham a Amdo, neboť ani zde prostí Tibeťané nevnímali kláštery jako utiskovatele či vykořisťovatele, ale jako duchovní ochranu a podporu.⁸¹

Druhá fáze reformy nepřinesla největší užitek samotným Tibeťanům, ale především Číňanům. Většina úrodné půdy přešla buď pod nově zakládaná Jednotná zemědělská družstva a čtyři pětiny sklizně byly odesílány do Číny, nebo byla pole věnována čínským přistěhovalcům.⁸² Majetek aristokracie a klášterů byl nejprve roztríděn a cenné kusy byly odváženy po nocích do Číny, nebo si je ponechali čínští úředníci. K Tibeťanům se pak dostaly bezcenné a často rozbité věci.⁸³

Souběžně se zaváděním reformy řešila Čína problém, jak vytvořit nové tibetské komunistické kádry. Nebylo možné čerpat ve větší míře z řad bývalých nevolníků, protože většina z nich byla nigramotná. Začalo se tedy se spěšným posíláním zpět do Tibetu mládeže, která byla v průběhu 50. let odvezena do Číny na převýchovu a studium marxismu-leninismu. Mnozí z nich však byli odvoláni brzy po tom, co nastoupili do funkce, neboť když viděli kontrast mezi tím, co je v Číně učili, tedy jak popisovali situaci v Tibetu a skutečností, začali se sabotáží práce čínských úřadů. A tak jejich místa opět obsadili převážně Číňané⁸⁴

Ačkoliv Čína stále tvrdila, že veškeré reformy jsou zaváděny s ohledem na odlišnou kulturu a tradice Tibeťanů, ve skutečnosti rozběhla dvě kampaně, které tato tvrzení popíraly. Jednalo se o kampaň proti starému režimu a kampaň proti náboženství. Každou noc byla pořádána

⁸¹ CRAIG, s. 121.

⁸² COLLARD, GRASDORFF, s. 58.

⁸³ CRAIG, s.120.

⁸⁴ WALT VAN PRAAG, s. 172.

povinná veřejná shromáždění, na kterých někdo z komunistických kádrů pomlouval starý režim a lidé mu měli přitakávat a označovat dalajlamu za reakcionáře a odsuzovat buddhismus. Dále probíhala školení o tom, jak poznat nepřítele lidu a jak správně provádět bojová shromáždění – tzv. thamdzing.⁸⁵

4.1.1 X. pančhenlama

Číňané se rozhodli, že postavu dalajlamy nahradí pančhenlamou, což je druhá největší náboženská osobnost v Tibetu. To nebylo pro nikoho překvapením, neboť X. pančhenlama Čhökji Gjalcchän byl znám svými sympatiemi k Číňanům a mnoho lidí ho vnímalo jako kolaboranta. Ovšem dalajlama tvrdí, že ještě před svým útekem se v soukromé korespondenci pančhenlama zmiňoval, že je třeba, aby vytvořili nějaký společný plán k řešení zhoršující se situace v Tibetu. Na základě toho také během svého útěku napsal dalajlama pančhenlamovi dopis, ve kterém ho vybízel, aby se k němu připojil. Ale tento dopis se už k pančhenlamovi nedostal.⁸⁶ Během povstání, ještě než vydal dalajlama v Indii své první prohlášení, přišli za pančhenlamou Číňané se zprávou, že dalajlama byl unesen kontrarevolucionáři a povstání bylo rozpoutáno Kašagem.⁸⁷

Pančhenlama už před dalajlamovým útekem zastával politické funkce, např: od roku 1954 byl členem Stálého výboru Všečínského shromáždění lidových zástupců (VSLZ), v letech 1956–1959 byl prvním místopředsedou Přípravného výboru pro zřízení Tibetské autonomní oblasti. Od roku 1959 pak zastával post místopředsedy Stálého výboru VSLZ a úřadujícího předsedy Přípravného výboru pro zřízení Tibetské autonomní oblasti.⁸⁸ Dvě poslední funkce ale přijímal s nevolí, neboť tím měl nahradit dalajlamu. Poté, co

⁸⁵ SHAKYA, s. 248.

⁸⁶ GJAMCCHO, Tändzin, *Svoboda v exilu, Autobiografie 14. dalajlamy*, Praha 1992, s. 132.

⁸⁷ COLLARD, GRASDORFF, s. 49.

⁸⁸ KOLMÁŠ, *Tibet: Dějiny a duchovní kultura*, s. 78.

dalajlama v Indii vyvrátil, že by byl, jak tvrdili Číňané, unesen kontrarevolucionáři, byl pančhenlama přesvědčován, aby veřejně dalajlamau odsoudil jako reakcionáře a vykořisťovatele, což odmítl a prohlašoval ho za jediného pravého vůdce.⁸⁹ Přesto ještě v průběhu roku 1959 na veřejnosti říkal pouze to, co po něm chtěli Číňané.⁹⁰

Během následujících let se ale jeho pohled začal proměňovat. A tak v letech 1960–1962, kdy Čínská lidová republika procházela krizí a objevovalo se stále více kritiků dosavadní politiky Mao Ce-tunga, vystoupil se svými námitkami a návrhy i pančhenlama.⁹¹ Zatím komunistům vytýkal především porušování slibované náboženské svobody, zakládání družstev a nucenou ideologickou převýchovu. Na základě toho vydal Mao Ce-tung v lednu 1961 šestibodovou směrnicí pro Tibet, která říkala, že: 1. rolníci nebudou nuceni vstupovat do jednotných zemědělských družstev a zemědělská produkce nebude putovat do Číny, ale do Výborů všelidové solidarity a práce, 2. členové tibetské aristokracie a společenské elity, kteří se nezapojili do povstání, nebudou vystaveni ideologickému vzdělávání, budou mít odpovídající práci a ti, kteří přišli o majetek, budou odškodněni, 3. některé kláštery budou zachovány, budou moci provádět tradiční ceremoniály a mniši nebudou nuceni k manuální práci, 4. pančhenlamovým spolupracovníkům nebude zabavován majetek, 5. dalajlama nebude odsuzován, 6. bude fungovat užší spolupráce mezi pančhenlamou a Tibetským pracovním výborem.⁹²

Ani poté nedošlo k výraznému zlepšení situace. Navíc když pančhenlama projížděl v polovině roku 1961 Khamem a Amdem, byl zděšen tím, co viděl a začal se obávat, že podobné podmínky budou zanedlouho panovat i v centrálním Tibetu. A tak roku 1962 odjel do Pekingu, aby zde opětovně

⁸⁹ CRAIG, s. 153.

⁹⁰ SHAKYA, s. 242.

⁹¹ WALT VAN PRAAG, s. 171.

⁹² SHAKYA, s. 265.

vyjádřil svou kritiku.⁹³ V přesvědčení, že Komunistická strana Číny se chce sama reformovat, předložil Čou En-lajovi Sedmdesátitisícovou petici (též Petice o sedmdesáti tisících znaků).⁹⁴ Celé její znění se nedochovalo, nebo nebylo zpřístupněno,⁹⁵ ale vytýkala Číňanům např., že většina lékařů, kteří jsou zaměstnání v Tibetu jsou ještě nedostudovaní medicí, přesto pečují o Tibetany, že tradiční tibetské lékařství bylo prohlášeno za pověru, že zdravotní stav tibetské populace se zhoršil a v nemocnicích jsou Tibetané od Číňanů segregováni.⁹⁶ Dále kritizoval čínskou asimilační politiku spojenou s velkými přesuny čínských obyvatel do Tibetu, nařízení o odebírání dětí a mládeže,⁹⁷ nedodržování náboženské svobody a ničení buddhismu a tibetské kultury a to, že jsou území, kde jsou všichni mladí muži v Tibetu v převýchově-pracovních táborech.⁹⁸

Mnoho komunistických vůdců v Tibetu se cítilo velice dotčeno a ačkoliv Mao Ce-tung přislíbil, že chyby budou napraveny, nestalo se tak. Pouze pančhenlama byl zbaven většiny svých funkcí a nadále byl vídán jen v pozadí při různých ceremoniích.⁹⁹ V březnu 1964 v rámci oslav Monlam (tibetského Nového roku) mu Číňané poskytli možnost, aby obnovil svůj vliv prostřednictvím veřejného proslovu ve Lhase. Pančhenlama souhlasil, ale neřekl to, co Číňané očekávali. *„Když jsme se zde dnes shromáždili, musím vyjádřit své pevné přesvědčení, že Tibet brzy získá zpět svou nezávislost a Jeho Svátost dalajlama opět dosedne na zlatý trůn. Ať žije Jeho Svátost dalajlama!“*¹⁰⁰

Po tomto projevu byl pančhenlama zatčen, 17 dní vyslýchán a odsouzen nejprve k domácímu vězení a později byl převezen do čínské věznice, kde byl pravidelně

⁹³ KAPSTEIN, s. 294.

⁹⁴ LAIRD, s. 280.

⁹⁵ SHAKYA, s. 270.

⁹⁶ COLLARD, GRASDORFF, s. 60.

⁹⁷ Tamtéž, s. 61.

⁹⁸ SHAKYA, s. 271.

⁹⁹ CRAIG, s. 156.

¹⁰⁰ CRAIG, s. 156.

podrobován těžkému mučení a politické převýchově.¹⁰¹ Propuštěn a rehabilitován byl po smrti Mao Ce-tunga.

Po zatčení pančhenlamy se úřadujícím předsedou Přípravného výboru pro zřízení Tibetské autonomní oblasti stal Ngaphö Ngawang Džigme a v roce 1965 byl dosazen i na post prvního předsedy Tibetské autonomní oblasti.¹⁰² Mezi Tibetany byl vnímán jako jeden z největších tibetských kolaborantů a proto jeho přítomnost v těchto funkcích nevzbuzovala naději na zlepšení podmínek v Tibetu.

K slavnostnímu založení Tibetské autonomní oblasti došlo 1. 9. 1965. Pod její jurisdikci spadá území centrálního Tibetu, tzv. Ü-Cang, a části území Khamu. Zbytek Tibetu byl začleněn, jak jsem již zmínila výše, do čínských provincií. Podle Číňanů totiž už od dynastie Jüan byl pouze Ü-cang oddělen od zbytku Číny určitou formou autonomie, zatímco ostatní oblasti Tibetu podléhaly přímo císaři.¹⁰³

Spolu se založením TAO byl Pracovní výbor přejmenován Čínský komunistický výbor Tibetské autonomní oblasti, jehož generálním tajemníkem byl jmenován Zhang Guohu, který se tak stal mužem s faktickou mocí v Tibetu.¹⁰⁴ Ve svém proslovu se vyjádřil o založení TAO jako o významném kroku pro Tibet, neboť to znamená, že už je plně připraven na socialistickou revoluci.¹⁰⁵ Tibetská autonomní oblast sice formálně měla znamenat určitou míru kulturní a náboženské svobody, ale tak tomu bylo jen teoreticky. Prakticky tím byl Tibet definitivně integrován do Čínské lidové republiky a tudíž už přímo podřízen Komunistické straně Číny.¹⁰⁶

¹⁰¹ GJAMCCHO, *Svoboda v exilu, Autobiografie 14. dalajlamy*, s. 215.

¹⁰² KOLMÁŠ, *Tibet: Dějiny a duchovní kultura*, s. 44.

¹⁰³ GUSTAFSON, Jan-Erik, *Land and Water Management in Tibet*. In: *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* 75, 1993, 1, s. 21.

¹⁰⁴ WALT VAN PRAAG, s. 172.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 173.

¹⁰⁶ SHAKYA, s. 302.

4.1.2 Čínsko-indická válka

Od začátku obsazení Tibetu ČLOA byla Indie na straně Číny. Indický premiér Džaváharlál Nehru měl představu o Asii jako o kontinentu, který by žil v mírovém soužití a Čínskou lidovou republiku bral jako stát, který mu pomůže tuto představu realizovat. Na základě toho také vznikla roku 1954 čínsko-indická smlouva, tzv. paňčašila, tedy Pět zásad mírového soužití Indie a Čínské lidové republiky.¹⁰⁷ Přátelský postoj indického premiéra k Číně se změnil roku 1962, kdy proběhla čínsko-indická válka.

Vojenské přípravy v pohraniční oblasti Tibetu probíhaly již od roku 1959. Čína stavěla silnice, přistávací plochy a zásobovací skladiště.¹⁰⁸ Číňanům šlo o tzv. Severovýchodní pohraniční agienci, dříve známou jako McMahonova linie. Ačkoliv je toto území osídleno převážně Tibetany, na Simelské konferenci roku 1914 byla přiřknuta Britské Indii a po vyhlášení nezávislosti toto území zůstalo Indii. Nyní si ho Číňané skrze Tibet nárokovali.¹⁰⁹ Ráno 20. 10. 1962 ostřelovali Číňané indickou pohraniční jednotku a poté vstoupili na indické území. Premiér Nehru požádal o pomoc USA, ale dříve než byla dojednána, konflikt skončil.¹¹⁰ Přesto, že se Číňané stáhli už 21. 11. 1962, mnoho indických vojáků bylo zabito či zajato.¹¹¹ Jak jsem již zmínila výše, čínsko-indické války se na straně Indie zúčastnili i Tibetané, kteří odešli do exilu. Čína vedla tuto válku především z propagandistických důvodů a také jako demonstraci své síly, nicméně pro Indii to znamenalo konec sympatií k ČLR.

¹⁰⁷ KOLMÁŠ, *Tibet: Dějiny a duchovní kultura*, s. 42.

¹⁰⁸ CRAIG, s. 144.

¹⁰⁹ GJAMCCHO, *Svoboda v exilu, Autobiografie 14. dalajlamy*, s. 160.

¹¹⁰ DUNHAM, s. 313.

¹¹¹ MAREK, s. 97.

4.2 Velká proletářská kulturní revoluce v Tibetu

Druhá polovina 60. let 20. století v Čínské lidové republice byla ve znamení tzv. Velké proletářské kulturní revoluce. Na území Tibetu se její průběh od zbytku země do jisté míry lišil. Příčiny kulturní revoluce jsou spatřovány v obavě Mao Ce-tunga z vytlačení jeho osoby do pozadí v důsledku selhání politiky Velkého skoku.¹¹² V literárních, uměleckých a celkově v intelektuálních kruzích se hovořilo o možné liberalizaci režimu a i v samotné Komunistické straně Číny se objevovali kritici radikálnosti dosavadní politiky, kteří prosazovali umírněnější proud. A právě proti těmto lidem byla kulturní revoluce namířena.¹¹³

Jako hlavní cíl kulturní revoluce se uvádí vyčištění strany od zastánců konzervativního proudu, kontrarevolucionářů a kapitalistů, tedy zbavit se vnitřní opozice a rozpoutat totální třídní boj. Dále pak umožnit mládeži revoluční zkušenost¹¹⁴ a modernizovat Čínu. Toho mělo být dosaženo pomocí tzv. rudých gard, tedy mladých lidí, především studentů, které si vzala pod patronát Mao Ce-tungova žena Ťiang Čching.¹¹⁵ Jedna z jejich hnacích sil byla údajně víra, že konečně mohou něco změnit. Ovšem počínaly si velmi agresivně.

K modernizaci mělo dojít pomocí kampaně tzv. Čtyři staré (Four Olds), jejímž heslem bylo „Vytvoř nové zničením starého“.¹¹⁶ Za ony čtyři staré přežitky, které měly být odstraněny z běžného života, byly určeny: staré myšlení, stará kultura, staré tradice a staré zvyky.¹¹⁷ Ti, co se od nich odmítali oprostit, měli podle propagandy „zelné mozky“ a naopak ti, co byli podle Komunistické strany progresivní, měli normální „bílý mozky.“ Změnit se v bílý mozek pak bylo možné pečlivým studováním Maových myšlenek.¹¹⁸

¹¹² MAREK, s. 102.

¹¹³ SHAKYA, s. 315.

¹¹⁴ Encyklopedie Britanice, *Moderní Čína*, Brno 2009, s. 94.

¹¹⁵ CRAIG, s. 161.

¹¹⁶ LAIRD, s. 280.

¹¹⁷ MAREK, s. 102.

¹¹⁸ SHAKYA, s. 316.

Jako předvoj bývá vnímáno vydání Maovo dokumentu „O Chruščovově falešném komunismu a jeho historickém ponaučení pro svět“ v roce 1964. To se mělo stát základem pro vzdělávání čínské mládeže a Mao Ce-tung doufal, že se mu ji tak podaří více radikalizovat.¹¹⁹ Ale k oficiálnímu vyhlášení kulturní revoluce došlo na 11. plénu Ústředního výboru 8. funkčního období na začátku srpna 1966. Gestem, které vše odstartovalo bylo vyvěšení Maovo plakátu s nápisem „Palte na štáby“.¹²⁰

Podle mnoha Tibetanů v Tibetu kulturní revoluce začala už v únoru 1966 a to, když komunisté zakázali oslavu Monlam. To neotřásl pouze duchovenstvem, ale celou tibetskou společností.¹²¹ Ovšem oficiální zahájení kulturní revoluce i zde připadá na srpen 1966. Dne 24. 8. 1966 byly ve Lhase založeny tibetské rudé gardy.¹²² O den později začaly po městě vyvěšovat plakáty s dvaceti požadavky.¹²³ Orientace kulturní revoluce především proti tibetské kultuře je do značné míry patrná právě z těchto požadavků, neboť v nich není jediná zmínka o boji proti kapitalistickým či kontrarevolucionářským tendencím ve straně.¹²⁴

Prvnímu útoku rudých gard v Tibetu byl vystaven jeden z nejposvátnějších buddhistických chrámů Džókhang.¹²⁵ Během následujících let kulturní revoluce byla na území Tibetu zničena většina zbývajících klášterů a chrámů. Některé se podařilo částečně zachránit tím, že v nich byly zřízeny sídla stranických buněk, sýpky a sklady. Výzdoba a posvátné předměty sice byly zničeny, ale budovy zůstaly stát a alespoň nástěnné malby tak byly zachovány.¹²⁶ Některé stavby, jako např. Potála, nepodlehly řádění rudých gard vůbec, protože Peking vydal dekrety na jejich ochranu.¹²⁷

¹¹⁹ Encyklopedie Britannica, s. 92.

¹²⁰ FRENCH, s. 196.

¹²¹ SHAKYA, s. 317.

¹²² Tamtéž, s. 320.

¹²³ Příloha č. 6.

¹²⁴ SHAKYA, s. 320.

¹²⁵ CRAIG, s. 162.

¹²⁶ LAIRD, s. 280.

¹²⁷ Tamtéž, s. 281.

V listopadu 1966 dorazily do Lhasy také čínské rudé gardy. S jejich příchodem se v Tibetu rozhořel boj mezi dvěma frakcemi: Gjendog a Ňamdel.¹²⁸ Gjedong (Rebel), neboli Lhaské revoluční povstalecké ústředí, bylo uskupení složené především z čínských rudých gard a hrstky místních funkcionářů, kteří osočovali vedení Tibetu jako kontrarevolucionářské.¹²⁹ Své záměry vyjádřili v prohlášení: *„My, skupina revolučních buřičů nepodléhající žádnému zákonu, třímáme železná košťata a mocné kyje, abychom smetli špínu starého světa a srazili lid do naprostého zmatku. Nebojíme se větrů ani bouří, létajícího písku ani padajících kamenů... Bouřit se, bouřit se a bouřit se, bez přestání až do konce, s cílem vytvořit nový, zářivě rudý svět proletariátu.“*¹³⁰ Ačkoliv ve Lhase měli více sympatizantů než Ňamdel, ve zbytku Tibetu takovou podporu neměli. Počet členů Gjendog byl v roce 1967 přibližně 7 000.¹³¹ V Ňamdel (Společně), neboli Lhaském bojovém ústředí na obranu myšlenek Mao Ce-tunga, byla zastoupena stávající vládnoucí elita a tibetské rudé gardy.¹³² K roku 1967 čítal na 38 000 členů.¹³³ Nicméně ideologicky se od sebe tyto dvě frakce prakticky nelišily. Obě se považovaly za obhájce Maových myšlenek a za ty pravé revolucionáře. Přesto sváděly na většině území Tibetu krvavé boje. Zpětně je to považováno za zápas o moc.

V únoru 1967 byla ČLOA, která doposud stála stranou, pověřena potlačením frakčních bojů. Radikálové se však za nedlouho opět seskupily a v létě 1967 byl konflikt opět v plném proudu, do kterého se nyní zapojili i vojáci ČLOA, kteří se rozdělili mezi obě skupiny.

Neboť čínská zemědělská a průmyslová produkce se začala silně propadat, v polovině září 1967 vydal Čou En-laj směrnici k zastavení všech frakčních bojů. Na jejím základě

¹²⁸ FRENCH, s. 191.

¹²⁹ SHAKYA, s. 327.

¹³⁰ CRAIG, s. 162.

¹³¹ SHAKYA, s. 329.

¹³² Tamtéž, s. 327.

¹³³ Tamtéž 329.

vznikla na konci měsíce mezi Gjendog a Ňamdel Osmibodová dohoda mírová dohoda. Ovšem už v první polovině října se boje obnovily.¹³⁴ Od začátku roku 1968 byly na území Čínské lidové republiky zakládány tzv. Revoluční výbory, které sloužily k zajištění míru. V Tibetu se podařilo ustavit Revoluční výbor až v září 1969. Měl 27 členů, z čehož 12 bylo z obou frakcí, 10 z armády a zbývajících 5 z komunistických kádrů. Z toho pouze čtyři byli Tibeťané.¹³⁵ To ovšem neznamenal konec potírání tibetské kultury, ten přišel až roku 1976 s úmrtím Mao Ce-tunga.

Během kulturní revoluce se v Tibetu uskutečnilo tzv. povstání Neymo. Název nese podle kraje ležícího necelých 100 km od Lhasy, odkud se rozšířilo do dalších částí Tibetu. V čele stála mniška Thrinely Choedrom, která původně sympatizovala s frakcí Gjendog, brzy se však ukázalo, že se svými následovateli jde proti všem Číňanům a tibetským kolaborantům.¹³⁶ Postupně se k povstání připojilo přes 18 krajů a i když byla Thrinely Choedrom ještě roku 1969 popravena, nepokoje do jisté míry stále pokračovaly. Většinou se o tomto povstání nehovoří jako o národním, ale jako o bouřích s cílem získat zpět sociální a kulturní svobodu.¹³⁷

4.2.1 Kampaň „Čtyři staré“

1. Kampaň Čtyři staré se týkala celé Čínské lidové republiky, ale více než samotné Číňany postihla právě Tibeťany a tibetské území. Jak jsem již zmínila výše, zničeno mělo být staré myšlení, stará kultura, staré tradice a staré zvyky.

Na venkově byly vytvářeny komuny, tedy pracovní družstva. Do konce roku 1966 byly na téměř celém území Tibetu. Sdružovalo se v nich přibližně sto rodin, které sdílely

¹³⁴ SHAKYA, s. 241.

¹³⁵ Tamtéž, s. 342.

¹³⁶ WEINER, Benno Ryan, *On the Cultural Revolution in Tibet: The Nyemo Incident of 1969 by Melvin C. Goldstein; Ben Jiao; Tanzen Lhundrup*. In: *Journal of Asian Studies* 68, 2009, 3, s. 965.

¹³⁷ SHAKYA, s. 346.

majetek, dobytek a pole. Ti, kteří během „demokratizačních reform“ v rámci přerozdělování něco obdrželi, to nyní museli věnovat svému družstvu. Sklizeň byla odesílána do Číny. Byl zaveden bodový systém. Čím více člověk pracoval, tím více dostal bodů a za ně kupóny na jídlo.¹³⁸ Lidé zde byli pod stálým dohledem a byli nuceni na sebe vzájemně donášet. Téměř neustále zněla z amplionů propagandistická hesla.¹³⁹ V mnoha částech Tibetu byl zakázán pohyb mimo domov a pole a ve chvíli, kdy si chtěli obyvatelé nasbírat dřevo nebo jinak opustit daný prostor, museli si vyžádat povolení.¹⁴⁰

Jak jsem již zmínila, během kulturní revoluce se staly terčem útoků kláštery a chrámy. V Pekingu mělo být roztaveno 6 tun soch z tibetských chrámů.¹⁴¹ Zakázány ale byly i domácí oltáře, sošky Buddhy, péče o sochy a obrazy, a fotografie dalajlamy nebo pančhenlamy.¹⁴² Rudé gardy a funkcionáři podnikali akce i proti samotným mnichům a mniškám. Ti byli označeni za „sterilní parazity dělnické třídy“¹⁴³ a často byli na tzv. bojových shromážděních thamdzing mučení, ponižování a nuceni souložit na veřejnosti. Ti co odmítali, byli vykleštěni, nebo jim byly uříznuty končetiny.¹⁴⁴

Podle komunistů měli Tibeťané přestat být Tibeťany a stát se Číňany.¹⁴⁵ Z toho důvodu bylo vydáno mnoho zákazů týkajících se tibetského stylu života a tradic. Místo tradičních oděvů museli nosit zelenošedé uniformy,¹⁴⁶ byly jim stříhány vlasy, nesměli vyplazovat jazyk a klanět se, což bylo v tradičním Tibetu prokázání úcty,¹⁴⁷ bílé stužky, které se nosily na ochranu, byli nahrazeny rudými revolučními stužkami.¹⁴⁸ V rámci předělání Tibeťanů na Číňany byly

¹³⁸ CRAIG, s. 163.

¹³⁹ LAIRD, s. 282.

¹⁴⁰ CRAIG, s. 165.

¹⁴¹ LAIRD, s. 280.

¹⁴² MAREK, s. 103.

¹⁴³ LAIRD, s. 281.

¹⁴⁴ COLLARD, GRASDORFF, s. 69.

¹⁴⁵ MAREK, s. 66.

¹⁴⁶ LAIRD, s. 281.

¹⁴⁷ FRENCH, s. 197.

¹⁴⁸ MARAINI, s. 358.

přejmenovávány či alespoň do čínských znaků přepisovány názvy míst, veškeré nápisy a občas i jména osob.¹⁴⁹ I vlastnění předmětu připomínajícího starý tibetský režim bylo považováno za zločin. Majitelům byl zavěšen na krk a s oslovskou čepicí byli vláčeni městy.¹⁵⁰ Mnoho Tibetanů bylo v době kulturní revoluce zatčeno a odesláno do pracovních-převýchovných táborů. Část z těch, kteří přežili, byli propuštěni po roce 1976.

Přesné ukončení kulturní revoluce v Tibetu nelze přesně stanovit, protože podnikání kroků proti tibetské kultuře a národní identitě trvalo až do smrti Mao Ce-tunga. Naopak v částech tibetského území, které nepatří do Tibetské autonomní oblasti, jako většina oblastí Khamu a Amda, byla podobná politika vůči Tibetanům prováděna už po jejich začlenění do čínských provincií v první polovině 50. let, proto se popisu tohoto proudu budu podrobněji věnovat v následující kapitole.

¹⁴⁹ SHAKYA, s. 322.

¹⁵⁰ CRAIG, s. 170.

5 DŮSLEDKY OBSAZENÍ

5.1 Sociální a ekonomické důsledky

Čínská lidová republika se bezpochyby zasloužila o modernizaci Tibetu. K té ale nedocházelo z nezištných důvodů, tedy aby zlepšila životní úroveň Tibetanů. Naopak měla pomoci především Číňanům. Jak již bylo zmíněno ve druhé kapitole, Číňané začali v Tibetu se stavbou silnic. Ty byly budovány především proto, aby sem mohlo být přemístěno více jednotek ČLOA a vojenské techniky.¹⁵¹ To potvrzuje i fakt, že v Tibetu nebyla zavedena žádná hromadná doprava a jako hlavní cestovní prostředek pro Tibetany stále sloužily koně a muly.¹⁵² Podle čínské propagandy se komunisté zasloužili o vybudování sítě škol. V tradičním Tibetu sloužily jako vzdělávací centra kláštery, navíc při většině z nich byly vytvořeny i školy pro laiky. Ty byly komunisty označeny za zdroj bludů a zavřeny. Místo nich mělo být vytvořeno 2500 tzv. Lidových škol. Na jejich vznik ale čínská vláda přispěla jen v několika málo větších městech, a tak jich mnoho existovalo pouze na papíře.¹⁵³ Navíc na základních, středních i vysokých školách učili čínští učitelé a i samotná výuka, kromě prvního ročníku studia, probíhala v čínštině.¹⁵⁴

Čínský vliv se projevil i v obchodu. V Khamu a Amdu byl již od 50. let obchod možný pouze prostřednictvím Číňanů.¹⁵⁵ Pro Tibet byl navíc dříve zcela běžný výměnný obchod, především mezi nomády a zemědělci. Ten byl ale roku 1959 zakázán.¹⁵⁶ V roce 1961 byl zřízen Řídící výbor socialistického obchodu, který začal zabavovat majetky velkoobchodníkům, které přerozděloval příslušníkům nižších tříd. Na střední a malé obchodníky byl pak vyvíjen nátlak

¹⁵¹ SHAKYA, s. 160.

¹⁵² Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale, s. 58.

¹⁵³ Tamtéž, s. 60.

¹⁵⁴ CRAIG, s. 188.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 61.

¹⁵⁶ FRENCH, s. 78.

pomocí veřejného ponižování a bití.¹⁵⁷ To bylo celkem účinné, neboť roku 1966 bylo ve Lhase přibližně 1200 maloobchodníků a v roce 1976 pouze 67.¹⁵⁸

Velká část tibetského území je zemědělsky nevyužitelnou půdou, přesto v Tibetu do začátku čínské okupace prakticky neznali hladomor. Zásoby obilí byly uloženy ve vládních, klášterních a soukromých sýpkách a v případě potřeby byly vydávány lidem. S příchodem Číňanů Tibetané zažili nedostatek potravin několikrát. První vlna se objevila už v roce 1950.¹⁵⁹ V listopadu 1950 podali Číňané první požadavek na prodeji 20 tun tibetského ječmene pro vojáky ČLOA a v průběhu několika dalších měsíců bylo podobných žádostí předloženo hned několik.¹⁶⁰ Vládní, klášterní i soukromé sýpky byly vyprázdněny a příslušníci sociálně slabších vrstev začali hladovět. Navíc s přílivem peněz od Číňanů začalo docházet k inflaci a s růstem cen se hlad začal dostávat i mezi další vrstvy obyvatelstva. Postupně však začalo vedení ČLOA od nákupu obilí upouštět a zásoby, které potřebovali, si začali brát bez finanční náhrady.¹⁶¹

V druhé polovině 50. let hlad polevil.¹⁶² To se však týkalo pouze centrálního Tibetu. V oblastech Kham a Amdo začali Číňané roku 1955 se zaváděním „demokratizačních reforem“.¹⁶³ Společně s nimi byl zaveden i lístkový systém, přičemž tibetští funkcionáři dostávali 15 kilogramů obilí měsíčně a obyčejní Tibetané maximálně 12 kilogramů.¹⁶⁴ Tedy při průměrném přídělu necelých 400 gramů mouky na den s ohledem na celodenní fyzickou práci lidé stále trpěli hladem. Navíc v těchto oblastech začala, stejně jako v Číně, tzv. kampaň 4 ne. Ta slibovala větší úrodu po vyhubení čtyř

¹⁵⁷ COLLARD, GRASDORFF, s. 59.

¹⁵⁸ LIXIONG, Wang, SHAKYA, Tsering, *The Struggle for Tibet*, London 2009, s. 66.

¹⁵⁹ CRAIG, s. 52.

¹⁶⁰ COLLARD, GRASDORFF, s. 47.

¹⁶¹ GJAMCCHO, *Svoboda v exilu, Autobiografie XIV. dalajlamy*, s. 72.

¹⁶² Tamtéž, s. 100.

¹⁶³ LIXIONG, SHAKYA, s. 5.

¹⁶⁴ CRAIG, s. 66.

hlavních škůdců: krysy, komárů, vrabců a much. Tím byla ovšem další zvířata, např. stonožky, zbavena přirozených predátorů a ta tak velkou část úrody zničila. Navíc aby mohlo dojít ke kultivaci další půdy, začalo se s mýcením lesů, což zapříčinilo záplavy, které úrodu taktéž znehodnotily a hlad se ještě více prohloubil.¹⁶⁵

V letech 1959–1961 došlo v Číně a tedy i Tibetu v důsledku politiky Velkého skoku a čínsko-sovětské roztržky (a tedy i zastavení hospodářské pomoci Číně) k hladomoru, který si vyžádal na 30 milionů obětí.¹⁶⁶ V oblasti Tibetu trval hladomor o několik let déle než na území Číny samotné. Důvodů se uvádí hned několik. První z nich je, že Tibet byl nucen v 50. a 60. letech vydržovat na svém území průměrně 500 000 Číňanů (vojáků i civilistu).¹⁶⁷ Jako druhý důvod se uvádí dopad agrárních reforem, které byly zaváděny na konci 50. let. Dle nařízení Číňanů se v Tibetu vyměnilo tradiční pěstování ječmene za rýži a žito. Ale tyto plodiny nejsou vhodné pro vysokohorské podmínky, a tak sklizeň nedozrála a zmrzla. Ve starém režimu se vždy část půdy nechávala ležet ladem, aby obnovila ztracené živiny, plus tak sloužila jako pastviny. V rámci reformy a politiky Velkého skoku mělo být ale zaseto všude, čímž došlo jak k vymizení stád, tak vyčerpání půdy.¹⁶⁸

K další vlně hladomoru v Tibetu došlo v letech 1968–1973¹⁶⁹. Boje mezi frakcemi za kulturní revoluce se podepsaly i na zemědělské produkci. K tomu se Čína rozhodla, že Sovětský svaz v otázce dodávek obilí nahradí právě Tibetem, a tak většina sklizně byla odesílána rovnou do Číny.¹⁷⁰

¹⁶⁵ LAIRD, s. 264.

¹⁶⁶ FRENCH, s. 81.

¹⁶⁷ MARINI, s. 356.

¹⁶⁸ COLLARD, GRASDORFF, s. 59.

¹⁶⁹ Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale, s. 56.

¹⁷⁰ GJAMCCHO, Tändzin, *Jeho Svatost XIV. dalajlama o Tibetu a tibetském buddhismu*, s. 53.

5.2 Lidská práva

Pekingská vláda tvrdila, že v období mezi lety 1949–1976 sice nebyla v Tibetu plně uznávána lidská práva, ale že ve srovnání s tradičním Tibet je situace znatelně lepší a jejich míra se neustále zvyšuje.¹⁷¹ Úbytek tibetského obyvatelstva o 7,5 % mezi lety 1951–1959 vysvětlují nepříznivými přírodními, klimatickými okolnostmi. Ale je nutné brát v potaz i vyvražďování, deportace a útěky do exilu.¹⁷² Do konce roku 1959 se jednalo o přibližně 30–50 tisících uprchlíků.

V 50. letech byla situace nejhorší opět v Khamu a Amdu. Místní obyvatelé byli rozděleni do tříd. Jako kapitalisté byli označeni statkáři, šlechtici a vysocí lamové. Další třídu tvořili obchodníci a řemeslníci. Poté byla třída chudších rolníků a chudších řemeslníků a do poslední třídy patřili nevolníci, námezdní síly a žebráci. První dvě třídy byly označeny za nepřátele lidu a její příslušníci měli být ostatními zlikvidováni.¹⁷³ Mnoho vlastníků půdy bylo veřejně popraveno. Např. ve městě Dö jich bylo na náměstí 300 zastřeleno a 25 upáleno.¹⁷⁴ Těm, kteří měli tzv. špatný původ a nebyli zabiti či deportováni, bylo přiděleno to nejtěžší zaměstnání, při kterém mimo jiné vykonávali práci tažných zvířat. Kromě toho s nimi nikdo nesměl hovořit a byli bez zákonné ochrany.¹⁷⁵ Od roku 1955 byly v Khamu a Amdu zavedeny povinné potraty, což se roku 1960 rozšířilo i do centrálního Tibetu. V případě, že nastávající rodiče podle lékaře a úřadů dostatečně nerespektovali stranickou politiku, bylo provedeno umělé přerušení těhotenství.¹⁷⁶ Poměry se samozřejmě zhoršily, když v těchto oblastech začalo povstání. Nejvíce postižené byly rodiny mužů, kteří byli do odboje zapojeni. Číňané začali bombardovat města a vesnice a zavražďovat obyvatelstvo veřejným křížováním,

¹⁷¹ COLLARD, GRASDORFF, s. 43.

¹⁷² Tamtéž, s. 61.

¹⁷³ CRAIG, s. 69.

¹⁷⁴ MAREK, s. 16.

¹⁷⁵ CRAIG, s. 125.

¹⁷⁶ COLLARD, GRASDORFF, s. 63.

rozřezáváním a kucháním lidí za živa.¹⁷⁷ S rozpoutáním lhaského povstání roku 1959 se začaly tyto praktiky uplatňovat po území celého Tibetu. Rádio Lhasa 1. 10. 1960 odvysílalo, že během zmíněného povstání bylo zabito 69 tisíc reakcionářů.¹⁷⁸

Často užívaným nástrojem k zlikvidování nepohodlných osob se stala tzv. bojová shromáždění, neboli thamdzing. Do překladu toto slovo znamená „zápas“ a Číňané je označovali jako bojová shromáždění s kritikou a sebekritikou. Faktem je, že při thamdzing byli lidé vystaveni kritice a následně museli kritizovat sami sebe. Při tom však byli podrobeni mlácení, mučení a ponižování, do čehož se museli zapojit i členové rodiny obviněného, jinak i jim hrozilo, že příští obětí thamdzing by se stali oni sami.¹⁷⁹ Obžalovaný byl před shromáždění lidí předveden spoutaný v řetěz. Mnohdy byly ruce svázané za zády tak, že to způsobilo vykloubení rukou.¹⁸⁰ Určený funkcionář začal vyjmenovávat prohřešky, kterých se měl dotýčný dopustit. Následovalo bití, kopání, trhání vlasů. Často při tom docházelo ke ztrátě vědomí, zlámání kostí či smrti.¹⁸¹ Tento způsob eliminace nepřátel režimu byl užíván nejen kvůli snaze rozdmýchat třídní boj, ale především z toho důvodu, že oběť byla zabita samotnými Tibetany, a tudíž se z ní nemohl stát mučedník. Podle odhadů exilové vlády podlehl thamdzing až 92 tisíc lidí.¹⁸²

S odchodem dalajlamy do Indie se podmínky v centrálním Tibetu přiblížily Khamu a Amdu v 50. letech. Po ustanovení TAR se Tibet stal plnou součástí Čínské lidové republiky, a tak se situace stala srovnatelnou. Od roku 1963 začali Číňané s rozmlouváním sňatků mužům pod 30 let s Tibetankami a naopak ženám pod 25 s Tibetany. Mnoho žen ve věku 12–45 let bylo podrobena sterilizaci a nebo

¹⁷⁷ GJAMCCHO, *Svoboda v exilu, Autobiografie XIV. dalajlamy*, s. 119.

¹⁷⁸ CRAIG, s. 116.

¹⁷⁹ MAREK, s. 17.

¹⁸⁰ GJAMCCHO, *Svoboda v exilu, Autobiografie XIV. dalajlamy*, s. 101.

¹⁸¹ FRENCH, s. 139.

¹⁸² LAIRD, s. 280.

umělým potratům, a to až do 34. týdne těhotenství. Na následky mnoho z nich zemřelo, či se rozhodlo spáchat sebevraždu.¹⁸³ Navíc začalo platit právo zabít dítě, které se narodilo bez povolení okupantské správy, což bylo označováno jako prevence proti syfilidě.¹⁸⁴ Po založení TAR i zde proběhlo rozdělení podle třídní příslušnosti. Ti, co měli podle komunistů špatný původ, byli označeni za tzv. černé čepice a pravidelně byli podrobováni thamdzing. Nejprve v místech, odkud pocházeli, ale protože zde nebyli lidé podle Číňanů dostatečně agresivní, přešlo se k praxi provádění thamdzing v jiných městech.¹⁸⁵

Jak jsem již zmínila v předchozí kapitole, s příchodem kulturní revoluce se otázka lidských práv stala ještě více aktuální a poměry v Tibetu zůstaly téměř nezměněné až do roku 1976. Od začátku kulturní revoluce se staly útoky na lidi se špatným původem beztrestné.¹⁸⁶ Prostí obyvatelé měli pět dní volna za rok – tři dny na Nový rok a dva dny na výročí založení Čínské lidové republiky. Lidem z vyšších tříd byly povoleny pouze dva dny volna ročně. Rudé gardy se k obyčejným Tibetanům chovaly zcela bezcitně. Ty, kteří se jim znelíbili, svazovaly do jutových pytlů, ve kterých zůstali i několik dní, nechaly je stát v mrznoucí vodě či pod hrozbou smrti a mučení nutily k pohlavnímu styku i v rámci rodiny.¹⁸⁷ Členové rudých gard pak sami znásilňovali Tibetanky a především mnišky.¹⁸⁸

Od začátku okupace se uplatňovala deportace nepohodlných do pracovních převýchovných táborů, tzv. lao-kaj. V období do roku 1976 měli vězni dvanácti hodinou pracovní dobu, ve volném čase byli spoutáni na nohou i na rukou, jako toaleta sloužil kyblík uprostřed cely, který byl vynášen maximálně jednou denně, nebyla možnost umýt se,

¹⁸³ COLLARD, GRASDORFF, s. 63.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 64.

¹⁸⁵ FRENCH, s. 139.

¹⁸⁶ SHAKYA, s. 344.

¹⁸⁷ CRAIG, s. 173.

¹⁸⁸ COLLARD, GRASDORFF, s. 69.

takže všichni měli vši a blechy.¹⁸⁹ Po práci probíhala převýchova, při které byly běžné thamdzing.¹⁹⁰ Aby změnil své myšlení, bývali političtí vězni věšeni hlavou dolů a mláceni dozorci.¹⁹¹ Trestanci většinou pracovali na stavbách silnic, přehrad či v boraxových a uranových dolech.¹⁹² Vzhledem k minimálním přidělům potravy se stávalo, že při práci omdlávali. Takovou situaci dozorci většinou řešili bitím dotyčného do té doby, než se probral. Navíc bylo minimální pracovní vybavení a v zimě mnohdy vězňům přimrzávaly ruce k náčiní, na kterém po odtržení rukou zůstávaly kousky masa.¹⁹³ Úmrtnost v lao-kaj byla vysoká, např. v boraxových dolech mělo denně zemřít 10–30 vězňů.¹⁹⁴ Období hladomorů mělo asi největší následky právě pro vězně. Jejich už tak malé potravinové přídělky klesly na minimum, a tak se uchýlovali ke žvýkání kožených bot, jedení červů, žíža¹⁹⁵ a nakonec i ke kanibalismu.¹⁹⁶ Část přeživších uvězněných během lhaského povstání 1959 byla propuštěna v roce 1974 a další část vězňů z kulturní revoluce byla osvobozena od výkonu trestu po roce 1976.¹⁹⁷

V letech 1959 a 1960 byla do Tibetu vyslána Mezinárodní komise právníků, která v Tibetu shledala porušení 16 článků Všeobecné deklarace lidských práv a obvinila Čínu z genocidy tibetského národa. Ovšem dál se jejich zprávami nikdo nezabýval.

¹⁸⁹ FRECHN, s. 60.

¹⁹⁰ COLLARD, GRASDORFF, s. 77.

¹⁹¹ CRAIG, s. 116.

¹⁹² MAREK, s. 90.

¹⁹³ CRAIG, s. 116.

¹⁹⁴ Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale, s. 47.

¹⁹⁵ FRENCH, s. 60.

¹⁹⁶ CRAIG, s. 116.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 185.

5.3 Náboženství a národní identita

Tibetská národní identita je úzce spjata s náboženstvím. Buddhismus prostupoval každodenní život Tibetanů a ovlivňoval jejich smýšlení. Proto i ničení klášterů, ponižování mnichů a lamů a pomlouvání a zákaz náboženství mělo na Tibetany veliký dopad. Nejvíce útoků na tibetskou identitu proběhlo za kulturní revoluce, ale celé maoistické období bylo prodchnuto snahou zničit tibetskou kulturu.

V 50. letech byli lidé nuceni v rámci politiky Velkého skoku zabíjet škůdce. Vzhledem k tibetské úctě ke všemu živému, to bylo dříve něčím nemyslitelným, ale nyní po nesplnění předem daných kvót následovalo bití.¹⁹⁸ Velkou ranou pro Tibetany bylo nerespektování tradičních vzdušných pohřbů, při kterých je tělo zesnulého rozřezáno na kousky a ponecháno jako potrava pro supy. Číňané začali pohřbívat mrtvé Tibetany do země a patrně i do masových hrobů.¹⁹⁹ Během kulturní revoluce pak byly pohřební obřady zcela zakázány a spolu s nimi i zásnuby a svatby.²⁰⁰ Od 50. let se konaly povinné večerní schůze, na kterých probíhala politická a ideologická převýchova. Lidé zde měli vyjadřovat díky za osvobození Tibetu ČLOA a vyjmenovávat zásluhy revoluce, především pak skoncování s feudálním režimem. Od 60. let bylo součástí převýchovy pomlouvání dalajlamy a následně i pančhenlamy.²⁰¹ V Khamu a Amdu pak od roku 1955 a v TAR od kulturní revoluce byly zakázány tibetské oděvy, účesy, pokrývky hlavy, svátky, modlitební praporky a tradiční sporty.²⁰² Rudé gardy pálily vše, co připomínalo starý režim, včetně knih, které neobsahovaly maoistické myšlenky.²⁰³ Terčem útoků se stal i tibetský jazyk. Jak jsem již zmínila výše, výuka probíhala v čínském jazyce. Dokonce i gramotnost se stala známkou toho, že dotyčný

¹⁹⁸ GJAMCCHO, *Svoboda v exilu, Autobiografie XIV. dalajlamy*, s. 101.

¹⁹⁹ CRAIG, s. 150.

²⁰⁰ COLLARD, GRASDORFF, s. 67.

²⁰¹ Tamtéž, s. 59.

²⁰² FRENCH, s. 78.

²⁰³ COLLARD, GRASDORFF, s. 66.

patří k vyšší společenské třídě, a tak ani rodiče ze strachu neučili své děti číst a psát.²⁰⁴ Postupně bylo za kontrarevoluční označeno i vlastnění růženců, odříkávání manter a za kulturní revoluce i mumlání.²⁰⁵

Trnem v oku Číňanům byly kláštery a chrámy. Před obsazením bylo v Tibetu přes 2500 klášterů. Na konci 70. let jich zůstalo 8.²⁰⁶ Ovšem většina z nich byla zničena už před kulturní revolucí. Důkazem toho je, že před zahájením „demokratizačních reforem“ zbylo v Tibetu pouze 70 klášterů.²⁰⁷ Stavby jako Potála a Norbulingka byly sice za kulturní revoluce chráněny, ale již během potlačování lhaského povstání roku 1959 byly při bombardování značně poškozeny a klášter Sera a tibetská lékařská fakulta byly zničené úplně.²⁰⁸ Jak je zmíněno výše, z klášterů byly nejprve odvezeny cennosti, poté rozebrán materiál, který byl ještě použitelný a nakonec byli Tibeťané nuceni zbytky klášterů rozbořit.²⁰⁹ Na jejich místě se pak často tyčily velké plakáty Mao Ce-tunga.²¹⁰ Kultem Maovy osobnosti se Číňané snažili v tibetské kultuře nahradit buddhismus. Místo oltářů na všech veřejných místech i v domácnostech visely jeho podobizny, a posvátné texty, thangky, měly být nahrazeny Rudou knížkou.²¹¹

Funkcionáři podněcovali Tibeťany k neúctě k náboženským předmětům. Modlitební knížky sloužily jako vycpávky do bot,²¹² z dřevěných matic a ozdobných desek byly vyráběny parkety a zemědělské náčiní, thangky byly používány jako balící a toaletní papír, nebo sušeny s trusem jako palivo.²¹³ V lao-kaj fungovaly hlavy soch místo věder na hnuj²¹⁴ a podle některých svědků se z bavlny z posvátných

²⁰⁴ CRAIG, s. 68.

²⁰⁵ COLLARD, GRASDORFF, s. 56.

²⁰⁶ MARINI, s.356.

²⁰⁷ FRENCH, s. 77.

²⁰⁸ CRAIG, s. 106.

²⁰⁹ GJAMCCHO, *Svoboda v exilu, Autobiografie XIV. dalajlamy*, s. 218.

²¹⁰ LIXIONG, SHAKYA, s. 60.

²¹¹ Tamtéž, s. 93.

²¹² FRENCH, s. 76.

²¹³ CRAIG, s. 120.

²¹⁴ MAREK, s. 65.

textů šily boty, které pak putovaly na západní trhy.²¹⁵

Tvrdé podmínky pak měli především lamové, mniši a mnišky. Čínskou mediální kampaní byl Buddha označen za reakcionáře a mniši, lamové a poustevníci za parazity lidu.²¹⁶ I v případě mnišství platí, že z velké části bylo zlikvidováno ještě před kulturní revolucí. V roce 1958 bylo v Tibetu přibližně 114 tisíc mnichů, v roce 1960 asi 18 tisíc a na konci 70. let méně než jeden tisíc.²¹⁷ Ničení klášterů způsobilo, že většina mnichů a mnišek se ocitla bez střechy nad hlavou a příjmu potravin. Kupony na jídlo nebyly mnichům poskytovány, a tak se z většiny stali žebráci.²¹⁸ Mniši a především vysocí lamové a opati klášterů byli neustále podrobováni thamdzing, při kterých byli mučeni, ponižováni a zabíjeni s tím, proč jim jejich bozi nepomohou.²¹⁹ Nejhorší byla situace během lhaského povstání a po něm a pak za kulturní revoluce. Gilbert Collard a Gilles van Grasdorff o tom píší: „... v kraji Amdo byli zatčeni hodnostáři z pětatřiceti klášterů a společně s dalšími pětistý mnichy byli ponižováni na veřejném shromáždění thamdzing. Jejich kolegové byli přinuceni vytrhávat jim vlasy, vydloubávat oči, lámat ruce, žebra, stehenní kosti a roztloukat jim hlavy kameny. U těch nejodolnějších to skončilo zutím a vojáci určili v davu ty, kteří jim museli drtit nohy. Pokud se jim nepodařilo je takto sprovodit ze světa, museli se sami podrobit thamdzing. Museli nadávat na dalajlamovi, zapírat ho, nazývat ho reakcionářem a banditou, který odmítl účast na socialistickém pokroku a obviňovat ho z poškození matky vlasti.“²²⁰

²¹⁵ COLLARD, GRASDORFF, s. 56.

²¹⁶ CRAIG, s. 88.

²¹⁷ LAIRD, s. 280.

²¹⁸ COLLARD, GRASDORFF, s. 55.

²¹⁹ CRAIG, s. 85.

²²⁰ COLLARD, GRASDORFF, s. 54.

5.4 Životní prostředí a militarizace území

Většina důsledků obsazení Tibetu na životní prostředí se začala projevovat až po smrti Mao Ce-tunga, kdy se začalo s rozsáhlejší těžbou surovin. Mnoho studií proto také porovnává podmínky za tradičního Tibetu se současností. Přesto jisté změny jsou vysledovatelné i v maoistické éře. Území Tibetu se rozkládá na sedmi rostlinných pásmech a pramení zde významné asijské řeky jako Žlutá řeka, Jang-c'-ťiang, Brahmaputra či Indus. Do roku 1949 bylo nejbohatší sbírkou ekosystému a divoké zvěře na světě, a to především díky buddhistické úctě ke všemu živému a víře v posvátnost přírody.²²¹ Vojáci ČLOA tuto úctu nesdíleli, a tak už krátce po jejich příchodu začaly řídnout stáda divoké zvěře, např. divokých jaků. K dalšímu poklesu fauny, především ptactva, docházelo v důsledku vysušování rozsáhlých mokřadů Lhalu nedaleko Lhasy z důvodů zemědělské kultivace. Zničením přirozených hnízdišť a lovem, kterým se často bavili čínští vojáci, bylo množství mokřadních ptáků značně zredukováno a někteří, jako stepokur tibetský či jeřáb černokrký se stali ohroženými druhy.²²²

Dalším zásahem do tibetské krajiny bylo odlesňování, přičemž nově vzniklá půda byla rovněž určena k zemědělskému využití. Od 60. let se začalo se systematickým mýcením pralesů na jihovýchodě Tibetu mezi himalájskými výběžky a Barmou.²²³ V letech 1949 bylo na území Tibetu 221 800 km² lesních ploch. Do roku 1985 jejich rozloha klesla na 113 000 km².²²⁴

Tibet je také bohatou zemí na nerosty. Nachází se zde ložiska 126 minerálů. Mezi nejvýznamnější patří lithium, chrom, měď, borax, železná ruda, uran a ropa. Ložiska lithia,

²²¹ COLLARD, GRASDORFF, s. 80.

²²² YEH, Emily T., *From Wasteland to Wetland? Nature and Nation in China's Tibet*. In: *Environmental History* 14, 2009, 1, s. 113.

²²³ MARINI, s. 356.

²²⁴ Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale, s. 80.

boraxu a uranu zároveň patří k těm nejvýznamnějším na světě.²²⁵ V maoistické éře byly v Tibetu budovány především boraxové a uranové doly a od 60. byla zahájena i těžba ropy.²²⁶

Militarizace Tibetu se nezahrnovala pouze z příliv čínských vojáků, pro které bylo samozřejmě nutné vystavět základny a skladiště. Jak jsem uvedla výše, od roku 1959 Číňané zbrojili na čínsko-indických hranicích v Tibetu. V říjnu 1968 se podařilo partyzánům z Mustangu objevit další tajné vojenské základny, podzemní bunkry a odpalovací zařízení.²²⁷ Od 50. let se navíc začalo s jadernými pokusy v Tibetu, přesněji nejprve s testováním tzv. SLBM (Submarine-launched ballistic missile) na jezeře Kökenúr v Amdu.²²⁸ Jaderný výzkum zde měla provádět tzv. Devátá akademie, která zde od 70. let měla provádět i testování chemických zbraní.²²⁹ První nukleární hlavice byla údajně přivezena do Tibetu roku 1971 a podle některých autorů by se ve východním Tibetu měly nalézat odpalovací rampy pro jaderné rakety. Hlavní důsledek nukleárních testů pro životní prostředí spočíval v nakládání s jaderným odpadem. Ten měl být v 60. a 70. letech volně rozptylován v okolí výzkumných středisek, což samozřejmě způsobilo značnou devastaci místní flóry a fauny.

²²⁵ COLLARD, GRASDORFF, s. 88.

²²⁶ LAFITTE, Gabriel, *Spoiling Tibet: China and Resource Nationalism on the Roof of the World*, London 2013, s. 95.

²²⁷ CRAIG, s. 178.

²²⁸ LAFITTE, s. 97.

²²⁹ Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale, s. 87.

6 ZÁVĚR

Vzhledem k povaze a rozsahu práce se podařilo splnit hlavní cíl, tedy analyzovat důsledky čínského obsazení Tibetu v průběhu maoistické éry. Shrnuji hlavní sociální, ekonomické a lidsko-právní dopady na tibetské obyvatelstvo. Dále se věnuji problematice náboženství, národní identity, životního prostředí a militarizace Tibetu. Přesto jsem si vědoma, že kvůli citlivosti tibetské otázky, která pokračuje i dnes, není možné prostudovat velké množství primárních pramenů a provést tak vyčerpávající rozbor tématu.

Dalším cílem práce bylo poukázat na příčiny vzniku ozbrojeného odboje v Tibetu. Domnívám se, že důvody, které vedly Tibetany k partyzánskému boji, se mi podařilo objasnit. Jako jeden z hlavních zdrojů rezistence Tibetanů vůči Číňanům, přesněji vůči jejich politice v Tibetu, vidím nerespektování tibetských tradic, v první řadě náboženství, které vyústilo nejen v odliv Tibetanů do exilu, ale právě v guerillovou válku. Náboženství je nedílnou součástí tibetské kultury a národní identity. Tibetané byli hluboce věřícími lidmi a přestože v Tibetu existovaly náboženské minority jako křesťanská a muslimská, naprostou většinu tvořili přívrženci tzv. lamaismu, který je též známý jako tibetský buddhismus. Jeho součástí je mimo jiné plejáda různých bůžků, andělů, světců a démonů. Před jejich hněvem a různými vrtochy Tibetany chránily, nebo naopak v dosažení jejich přízně pomáhaly, kláštery, modlitební mlýnky, máslové lampičky, modlitební praporky, sochy, malby, různé náboženské obřady a odříkávání manter. Proto čínské útoky na náboženství, náboženské tradice, instituce a mnišství se pro Tibetany staly jedním z hlavních impulsů ke vzniku tibetského odporu. Dalším podnětem pro vznik odbojových skupin a snahu o nezávislost na Čínské lidové republice bylo hrubé porušování základních lidských práv. K tomu docházelo ve východním Tibetu, tedy provinciích

Kham a Amdo, už v průběhu 50. let , v Tibetské autonomní oblasti ve větší míře od 60. let a na území celého Tibetu pak především od začátku kulturní revoluce v roce 1966 do smrti Mao Ce-tunga 1976.

Tajná americká pomoc tibetským povstalcům prostřednictvím CIA, měla na podmínky v Tibetu spíše neblahý vliv. Nutno podotknout, že cílem Spojených států nebylo pomoci Tibetanům v dosažení nezávislosti, ale způsobit potíže Číně v rámci protikomunistické politiky. Naopak skrytá americká pomoc podpořila argumenty čínských komunistů proti tibetské vládě a dalajlamovi, stala se důkazem pro obvinění ze spolupráce s cizími imperialisty.

Nepříznivý dopad na Tibet měly i „demokratizační reformy“ i přesto, že jejich cílem bylo zemi modernizovat. Zabavování majetku aristocii a klášterům vyvolalo další vlnu nevole mezi obyvatelstvem. Zemědělské reformy na konci 50. a na začátku 60. let jen prohloubily stávající nedostatek potravin, způsobily vymizení stád domestikované zvěře a byly jednou z příčin hladomorů v Tibetu. Vytváření Jednotných zemědělských družstev pak mělo za následek ještě větší kontrolu Číňanů nad prostými obyvateli Tibetu.

Velká proletářská kulturní revoluce byla pohromou pro území celé Čínské lidové republiky. I když v Tibetu byla již většina památek zničena před rokem 1966, kulturní revoluce měla na Tibetany obrovský dopad. Politická kampaň „Čtyři staré“ se dotkla téměř všech aspektů života a zasáhla každou společenskou třídu. Tato kampaň měla zničit staré myšlení, starou kulturu, staré tradice a staré zvyky, což v praxi znamenalo další nařízení, která likvidovala tibetskou národní identitu. A protože se nepodařilo během kulturní revoluce vše, co původně zamýšleli, vymýtit, Číňané pokračovali s touto politikou až do konce maoistické éry.

Když se po smrti Mao Ce-tunga chopil moci Teng Siao-pching, došlo k uvolnění poměrů, které je spojené s mnoha reformami a čínským ekonomickým vzestupem.

Ovšem čínský přístup k Tibetanům se brzy opět zhoršil především v otázce lidských práv. Přesto se domnívám, že podmínky po smrti Mao Ce-tunga neměly takový dopad na tibetskou kulturu a národní identitu jako ta opatření, která byla zaváděna v průběhu maoistické éry. Politika asimilace tibetského obyvatelstva způsobila vykořenění tibetské kultury. Mnoho mladých lidí a dětí bylo posláno na převýchovu do Číny. Vzdělání, které bylo možné získat v Tibetu bylo taktéž pod dohledem čínských komunistů a tibetských kolaborantů. U těch, kteří se narodili už v průběhu čínské okupace, se Číňané snažili zamezit vytvoření vazeb s tradičním Tibetem, což se jim do jisté míry podařilo. Výsledkem je např. to, že již na konci maoistické éry jen malá hrstka mladých Tibetanů uměla číst a psát vtibetštině. Nositeli tibetského buddhismu, kultury a tibetské medicíny se stali tibetští uprchlíci v exilu, především v Indii, kde vznikají nové kláštery a instituce snažící se udržet tibetskou kulturu stále živou, neboť na území Tibetu samotného v důsledku čínské okupace do značené míry vymizela.

V otázce modernizace Tibetu jsem došla k závěru, že Číňané se bezpochyby zasloužili o určitý pokrok. Na druhou stranu prameny, které nejsou vydané v ČLR, se shodují na tom, že modernizace Tibetu slouží především Číňanům. Většině prostých Tibetanů nebyl do domů zaveden elektrický proud, ačkoliv v domech pro čínské přistěhovalce se stal samozřejmostí, silnice postavené v Tibetu také využívají především Číňané, jen málokterý Tibetan vlastní automobil a hromadná doprava v Tibetu existuje až v posledních několika letech a to pouze v méně odlehlých částech Tibetu ve formě jednoho autobusu týdně. Ve větších městech byly sice zřízeny nemocnice, ale Tibetané byli od čínských pacientů segregováni a byla jim poskytnuta péče nedostudovaných lékařů. Situace ve vzdělávacích institucích je podobná. K modernizaci Tibetu tedy rozhodně došlo, otázkou ovšem zůstává, zda je úměrná ceně, kterou za ni Tibet zaplatil.

7 SEZNAM LITERATURY

- BAKEŠOVÁ, Ivana, *Čína ve XX. století*, Olomouc 2003.
- COLLARD, Gilbert, GRASDORFF, Gilles van, *Posvícení v rudých tmách*, Praha 2004.
- CRAIG, Mary, *Krvavé slzy, Čínská okupace Tibetu 1951–1991*, Praha 1999.
- DUNHAM, Mikel, *Buddhovi bojovníci*, Praha 2011.
- Encyklopedie Britanice, *Moderní Čína*, Brno 2009.
- FRANZ, Uli, *Tibet*, Praha 2012.
- FRENCH, Patrick, *Tibet, Tibet, Historie ztracené země*, Brno 2004.
- GJAMCCHO, Tändzin, *Jeho Svatost XIV. dalajlama o Tibetu a tibetském buddhismu*, Praha 1992.
- GJAMCCHO, Tändzin, *Svoboda v exilu, Autobiografie 14. dalajlamy*, Praha 1992.
- GUSTAFSON, Jan-Erik, *Land and Water Managment in Tibet*. In: Geografiska Annaler. Series B, Human Geography 75, 1993, 1, s. 19–29.
- KAPSTEIN, Matthew T., *Dějiny Tibetu*, Praha 2011.
- KOLMAŠ, Josef, *Tibet*, Praha 2011.
- KOLMÁŠ, Josef, *Tibet: Dějiny a duchovní kultura*, Praha 2004.
- LAIRD, Thomas, *Příběh Tibetu*, Praha 2009.
- LAFITTE, Gabriel, *Spoiling Tibet: China and Resource Nationalism on the Roof of the World*, London 2013.
- LIXIONG, Wang, SHAKYA, Tsering, *The Struggle for Tibet*, London 2009.
- MAREK, Jindřich, *Padáky nad Tibetem, Tajné operace CIA 1957–1974*, Cheb 2012.
- MARAINI, Fosco, *Skrytý Tibet*, Praha 2005.
- PATTERSON, George N., *China and Tibet: Backround to the Revolt*. In: The China Quartely, 1960, 1, s. 8–102.
- SHAKYA, Tsering, *The Dragon in the Land of Snows, A History of Modern Tibet since 1947*, New York 1999.

Úřad pro informace a mezinárodní vztahy Tibetské exilové vlády v Dharamsale, *Pravda o Tibetu, svědectví a fakta*, Praha 1999.

WALT VAN PRAAG, Michael C. van, *The Status of Tibet, History, Rights, and Prospects in International Law*, Boulder 1987.

WANG, Jiawei, NYIMA, Gyaincain, *The Historical Status of China's Tibet*, Peking 1997.

WEINER, Benno Ryan, *On the Cultural Revolution in Tibet: The Nyemo Incident of 1969 by Melvin C. Goldstein; Ben Jiao; Tanzen Lhundrup*. In: *Journal of Asian Studies* 68, 2009, 3, s. 965–966.

YEH, Emily T., *From Wasteland to Wetland? Nature and Nation in China's Tibet*. In: *Environmental History* 14, 2009, 1, s. 103–137.

ZUGUI, Liao, SHUHA, Zhang, *Peaceful Liberation of Tibet*, Peking 1999.

ŽAGABPA, Cipön Wangčhug Dedän, *Dějiny Tibetu*, Praha 2000.

8 RESUMÉ

The main aim of my bachelor thesis is to analyse impacts of the Chinese occupation in Tibet in 1951–1976, to deal with the cause of Tibetan revolt and clarify the question of modernization of Tibet and its benefit for Tibetan people.

In Tibetan's opinion Tibet was independent between 1913–1951. On the contrary Chinese claim, that it always was a part of China. Manchurian troops left Tibet in years 1910–1913 and XIII. Dalai Lama declared the independence. After the victory of communists in China on 1st October 1949, radio Peking broadcast, that Tibet will be liberated from imperialists and capitalists and on 7th October 1950 troops of Chinese People's Liberation Army entered the eastern Tibet. After that, the XVI Dalai Lama became a ruler of the country and he sent a delegation to Beijing to deal with Chinese about the situation. In May 1951 there was signed the Seventeenpoint Agreement. There are many speculations about its signing and validity, anyway Tibet was officially intergrated into People's Republic of China. Tibet was divided into central Tibet and eastern provinces Kham and Amdo, which were connected into Chinese provinces S'čchuan, Jün-nan a Čching-chaj. In central Tibet there was government, which was formally left to Dalai Lama and kaschag, although the real power had the Chinese. Eastern Tibet belonged in the administration to Beijing. From the mid 1950s there was a start of so called "democratization reforms". This led to the beginning of Tibetan revolt and formation of guerrilla Cchu-zhi Gand-drung. CIA started to cooperate with this organisation in 1957. The help of CIA was based on the training of Tibetan parachutists and aerial chute of weapons and finances. It ended in 1974 as a result of normalisation of Chinese-American relations.

With regards to this situation, in Tibet in March 1959 Dalai Lama decided to escape to India, where he got political

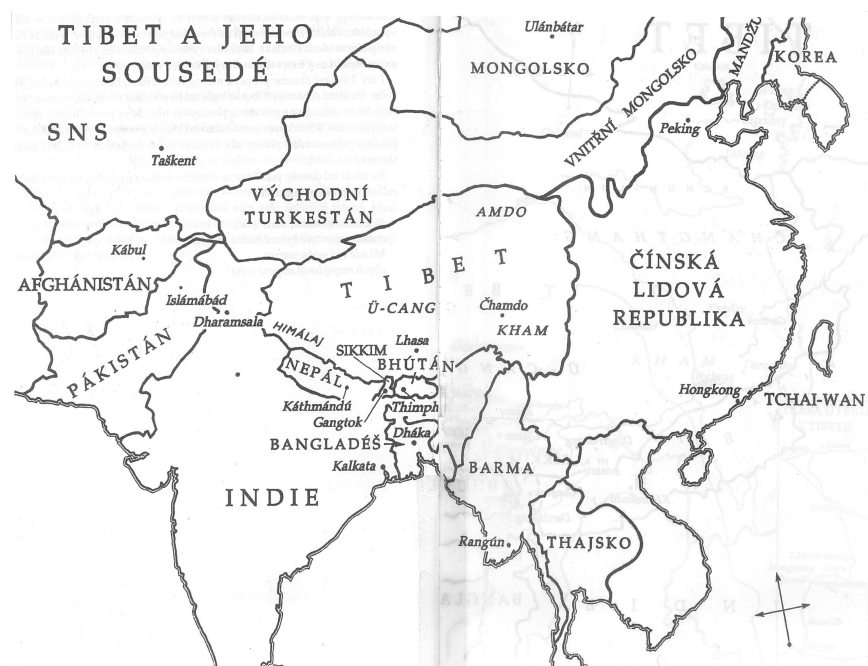
asylum and where he put Tibetan Exile government together. After the repression of the revolt, in central Tibet "democratization reforms " started. Their part was for example collectivization or associating to Agricultural cooperatives. In September 1965 Tibetan Autonomous Region was made from central Tibet, which belonged officially to Beijing. And so the Great Proletarian Cultural Revolution, which started in August 1966 also affected Although fractional fights typical for cultural revolution ended in September 1969, politics and assimilation of Tibetan population lasted until 1976.

As a result of Chinese politics in Tibet, most cultural monuments including monasteries, statues, sacred Buddhist texts were damaged. Ten thousands of Tibetans left to live in exile, were deported to working camps, committed suicide or were murdered or tortured to death. Tibetan culture, traditions, art, medical science and buddhism were nearly eliminated and nowadays they often survive thanks to the Tibetans in exile.

9 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 , mapa tibetského území a jeho sousedů.....	66
Příloha č. 2 , mapa Tibetu před čínskou okupací.....	66
Příloha č. 3 , mapa Tibetské autonomní oblasti.....	67
Příloha č. 4 , změny tibetských hranic v důsledku čínské okupace.....	68
Příloha č. 5 , text Sedmnáctibodové dohody.....	69
Příloha č. 6 , požadavky tibetských rudých gard za Velké proletářské kulturní revoluce.....	67

10 PŘÍLOHY

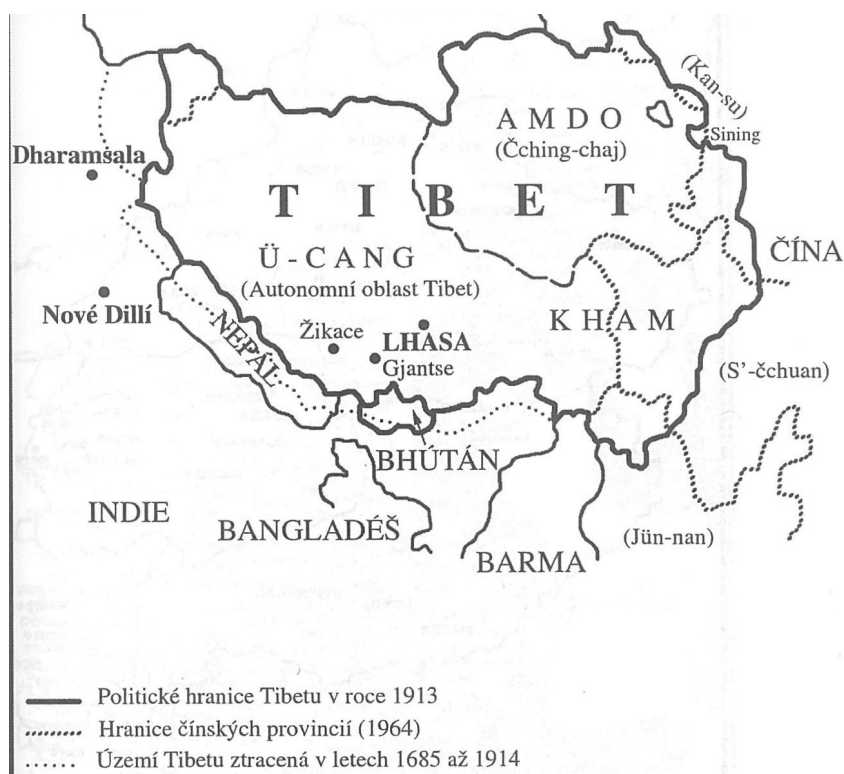
Příloha č. 1, mapa tibetského území a jeho sousedů,
zdroj: GJAMCCHO, Tändzin, *Svoboda v exilu,*
Autobiografie 14. dalajlamy, Praha 1992.

Příloha č. 2, mapa Tibetu před čínskou okupací, zdroj:
DUNHAM, Mikel, *Buddhovi bojovníci,* Praha 2011.

Příloha č. 3, mapa Tibetské autonomní oblasti,
 zdroj: DUNHAM, Mikel, *Buddhovi bojovníci*, Praha
 2011.

**Příloha č. 4, změny tibetských hranic v důsledku
 čínského okupace,** zdroj: COLLARD, Gilbert,
 GRASDORFF, Gilles van, *Posvácení v rudých tmách*,
 Praha 2004.

Příloha č. 5, text Sedmnáctibodové dohody, zdroj:

COLLARD, Gilbert, GRASDORFF, Gilles van, *Posvícení v rudých tmách*, Praha 2004.

Sedmnáctibodová smlouva

(Peking, 23. května 1951)

Tibetský národ je jedním z národů s dlouhou historií uvnitř hranic Číny a podobně jako ostatní národy a národnosti plnil svou povinnost v průběhu zrodu a rozvoje velké matky vlasti. Avšak během posledních více než jednoho sta let pronikly imperialistické síly do Číny a v důsledku toho se dostaly také na tibetské území, kde prováděly všemožnou podvratnou a provokační činnost. Stejně jako dřívější reakční vlády i reakční vláda Kuomintangu pokračovala v provádění politiky útisku a zasévání sváru mezi národnostmi, způsobujíc tak mezi tibetským lidem rozdělení a nejednotnost. Místní vláda Tibetu se nestavěla proti imperialistickým podvodům a provokacím, nýbrž zaujala nevlastenecký postoj k velké matce vlasti.

V roce 1949 bylo v osvobozené válce čínského lidu v celonárodním měřítku dosaženo základního vítězství; reakční kuomintangská vláda – společný domácí nepřítel všech národností – byla svržena; agresivní imperialistické síly – společný cizí nepřítel všech národností – byly vyhnány. Na tomto základě bylo vyhlášeno založení Čínské lidové republiky a Ústřední lidové vlády. V souladu se Společným programem schváleným Lidovým politickým poradním shromážděním Číny Ústřední vláda vyhlásila, že všechny národy a národnosti na území Čínské lidové republiky si jsou rovny a že vytvoří jednotu a budou si navzájem pomáhat při odražení imperialismu a svých vlastních veřejných nepřátel, aby se z Čínské lidové republiky mohla stát jedna velká rodina bratrství a spolupráce, tvořena všemi jejími národy a

národnosti. Uvnitř této velké rodiny národů a národností Čínské lidové republiky bude v oblastech, kde jsou menšinové národy a národnosti soustředěny, prováděna národnostní územní autonomie a všechny menšinové národy a národnosti budou moci svobodně rozvíjet své mluvené i psané jazyky a uchovávat či reformovat své obyčeje, zvyky a náboženská vyznání. Ústřední lidová vláda bude menšinovým národům a národnostem pomáhat při rozvíjení jejich politické, hospodářské, kulturní a výchovné výstavby. Od této doby všechny národy a národnosti uvnitř země, s výjimkou těch, které žijí v oblastech Tibetu a Tchaj-vanu, již dosáhly osvobození. Pod jednotným vedením velké Ústřední lidové vlády a pod přímým vedením vyšších složek lidové vlády všechny menšinové národy a národnosti plně využily svého práva na národnostní rovnost a prováděly nebo provádějí národnostní územní autonomii.

Aby mohly být úspěšně eliminovány vlivy agresivních imperialistických sil v Tibetu, provedeno sjednocení země, uskutečněna svrchovanost Čínské lidové republiky a zabezpečena národní obrana; aby se tibetský národ a lid mohli osvobodit a vrátit do své velké rodiny Čínské lidové republiky, kde se budou těšit stejným právům národnostní rovnosti jako všechny ostatní národy a národnosti v zemi, a mohli rozvíjet svou politickou, hospodářskou, kulturní a výchovnou výstavbu, Ústřední lidová vláda, když vydala velké Lidové armádě rozkaz k pochodu do Tibetu, uvědomila místní tibetskou vládu, aby vyslala své zástupce k rozhovorům s ústředními orgány za účelem uzavření dohody o opatřeních k mírovému osvobození Tibetu.

V druhé polovině dubna 1951 se delegáti s plnými mocemi od místní tibetské vlády dostavili do Pekingu. Ústřední lidová vláda jmenovala rovněž své představitele s plnými mocemi k vedení rozhovorů na přátelském základě

s delegáty místní tibetské vlády. Výsledkem těchto rozhovorů je, že se obě strany dohodly na sjednání dohody a na zajištění jejího uvedení do praxe.

1. Tibetský lid se sjednotí a vyžene imperialistické agresivní síly z Tibetu a vrátí se do velké rodiny matky vlasti – Čínské lidové republiky.
2. Místní tibetská vláda bude aktivně pomáhat lidové osvobozené armádě v postupu do Tibetu a upevňovat národní obranu.
3. V souladu s národnostní politikou, vysvětlenou ve Společném programu Lidového politického poradního shromáždění Číny, má tibetský národ právo na zřízení národnostní územní autonomie pod jednotným vedením Ústřední lidové vlády.
4. Ústřední vláda nebude měnit politickou soustavu existující v Tibetu. Ústřední vláda rovněž nebude měnit dosavadní status, funkce a pravomoc dalajlamy. Úřední osoby různých hodností zůstanou nadále na svých místech.
5. Existující status, funkce a pravomoc pančhelamy budou zachovány.
6. Existujícím statusem, funkcemi a pravomocemi dalajlamy a pančhelamy se rozumění statusy, funkce a pravomoci XIII. dalajlamy a IX. pančhelamy, jež existovaly v době jejich vzájemných přátelských a srdečných vztahů.
7. Bude se provádět politika svobody, náboženského vyznání, jak to bylo vysvětleno ve Společném programu Lidového politického shromáždění Číny. Náboženské vyznání, zvyky a obyčeje tibetského národa zůstanou v úctě a buddhistické kláštery budou mít plnou ochranu. Ústřední vláda v žádném případě nezavede jakékoli změny, pokud jde o důchody klášterů.
8. Tibetská armáda bude postupně přeměněna v lidovou osvobozenou armádu a stane se součástí ozbrojených sil

národní obrany Čínské lidové republiky

9. Hovorový a psaný jazyk a osvěta Tibetanů budou postupně rozvíjeny v souladu s existujícími podmínkami Tibetu.

10. Tibetské zemědělství, živočišná výroba, průmysl a obchod budou postupně rozvíjeny v souladu s existujícími podmínkami v Tibetu.

11. Při řešení otázek, týkajících se různých reforem v Tibetu, nepoužije Ústřední vláda žádného nátlaku. Místní tibetská vláda musí provádět reformy dobrovolně; jestliže lid požádá o provedení reforem, bude se tato otázka řešit na poradách předními činiteli Tibetu.

12. V případě, že bývalí proimperialističtí a prokuomnitakngští úředníci rázně přeruší veškeré styky s imperialisty a kuomintangci, nebudou provádět sabotáže a klást odpor, budou moci i nadále zastávat svá místa bez ohledu na minulost.

13. Lidová osvobozenecká armáda, která vstupuje do Tibetu, bude přesně dodržovat všechna výše uvedená nařízení; bude rovněž tak čestně jednat při každé koupi a při každém prodeji a nevezme obyvatelstvu ani jehlu, ani nit.

14. Ústřední lidová vláda soustředí ve svých rukou vedení všech zahraničních záležitostí Tibetu; vůči sousedním zemím se bude provádět politika mírového soužití; s těmito zeměmi se budou navazovat a rozvíjet čestné hospodářské a obchodní vztahy na základě rovnoprávnosti, vzájemných výhod a vzájemné úcty k územní celistvosti a svrchovanosti.

15. Proto, aby se uskutečnilo provedení této dohody, zřídí Ústřední lidová vláda v Tibetu vojensko-administrativní výbor a štáb vojenského výbor; kromě zaměstnanců, které tam vyšle Ústřední lidová vláda, zapojí Ústřední lidová vláda do těchto orgánů co možná největší počet místních tibetských zaměstnanců. Mezi místní tibetské zaměstnance, kteří se

zapojují do práce vojensko-administrativního výboru, mohou být zařazeni vlastenci z místní tibetské vlády, různých okresů země a různých hlavních klášterů; seznam těchto osob bude sestaven na základě porad zástupců jmenovaných Ústřední lidovou vládou a různými zainteresovanými kruhy; tento seznam bude předložen Ústřední lidové vládě ke schválení.

16. Peněžní prostředky, nutné pro vojensko-administrativní výbor pro štáb vojenského okruhu a pro lidovou osvobozenou armádu, přicházející do Tibetu, zajistí Ústřední lidová vláda. Místní tibetská vláda musí být nápomocná lidové osvobozené armádě při nákupu a dopravě potravin, krmiva a ostatních věcí denní spotřeby.

17. Tato dohoda vstoupí v platnost ihned po podepsání a přiložení pečeti.

Podepsáno a stvrzeno pečeti zplnomocněných delegátů
Ústřední lidové vlády:

Vedoucí delegace Li Wej-chan

Člen delegace Čang Ťing-wu

Člen delegace Čang Kuo-chua

Člen delegace Sun Č'-jüan

Podepsáno a stvrzeno pečeti zplnomocněných delegátů
místní vlády Tibetu

Vedoucí delegace kalön Ngaphö Ngawang

Džigme

Člen delegace džasagh Khemä Sönam Wangdu

Člen delegace khändung Thubtän Tánthar

Člen delegace khänchung Thubtän Legmön

Člen delegace Sampho-sä Tändzin Döndub

Peking, 23. května 1951.

Příloha č. 6, požadavky tibetských rudých gard za Velké proletářské kulturní revoluce, zdroj: SHAKYA, Tsering, *The Dragon in the Land of Snows, A History of Modern Tibet since 1947*, New York 1999.

20 požadavků tibetských rudých gard

1. Klanění se a vyplazování jazyků na znamení úcty by mělo být zakázáno jako feudální přežitek proletariátu.
2. Dodržování náboženských svátků by mělo být zakázáno.
3. Všechny feudální názvy parků a ulic by měly být změněny (na příklad Norbu Linga [Norbulingka] by se měla jmenovat Lidový park).
4. Všechny malé i velké čorteny²³⁰ musí být zničeny.
5. Všechny knihy oslavující idealismus a feudalismus by měly být zakázány.
6. Zdi mani²³¹, modlitební praporky a kadidelnice by měly být zničeny.
7. Nikdo nebude recitovat modlitby, obcházet a uklánět se. Lide nebudou nic konzultovat s orákuly a věštcí.
8. Lidé zničí všechny fotografie dalajlamy a pančhenlamy.
9. Všechny fotky oslavující revizionisty, feudalismus a reakcionáře budou zničeny.
10. Všechny chrámy a kláštery, vyjma těch, které určila vláda, by měly začít sloužit lidu.
11. Tibetský deník a rádio Lhasa musí užívat jazyk proletariátu a zničit jazyk aristokracie a tibetská gramatika musí být reformována.
12. Všichni muslimové se musí stát členy nové společnosti a zničit tradice.
13. Lidový park, dříve Norbulingka, musí být otevřen

²³⁰ Čorten je schránka na obětiny či ostatky svatých, která má podobu věžičky.

²³¹ Zídky většinou kolem cest, do kterých jsou vytesané buddhistické mantry.

veřejnosti jako místo k veřejné rekreaci.

14. Politické a ideologické vzdělání je lepší než mniši a mnišky, proto je jim dovoleno opustit náboženské povinnosti a sliby bez nátlaků klášterů.

15. Mnichům a mniškám by mělo být dovoleno se ženit a vdávat se. Musí se zapojit do produktivní práce.

16. Třída vykořisťovatelů by měla být vyškolená a pracovat pod dohledem.

17. Feudální praktiky jako pořádání večírků, obětiny, výměna dárků a kha-ta²³² by měly skončit.

18. Feudální manželské zvyklosti, že jeden muž má dvě ženy, jedna žena má dva muže, otec a syn sdílejí ženu, dvě sestry sdílejí jednoho manžela a dva bratři sdílejí jednu ženu, musí být vymýceny.

19. Věda a vědecké objevy by měly být propagovány mezi lidmi. Měly by být promítány vzdělávací filmy.

20. Všichni toulaví psi musí být zlikvidováni a lidé nesmí doma chovat psy ani kočky.

²³² Tradiční slavnostní šátek, který dává jedna osoba druhé kolem krku.